

**ACADEMIA „ȘTEFAN CEL MARE” A MINISTERULUI
AFACERILOR INTERNE AL REPUBLICII MOLDOVA
ȘCOALA DOCTORALĂ „ȘTIINȚE PENALE ȘI DREPT PUBLIC”**

**Cu titlu de manuscris
CZU: 343.12:343.26(043.2)**

EPURE Ghennadi

ARESTUL ÎN PROCESUL PENAL

REZUMATUL TEZEI DE DOCTOR ÎN DREPT

Specialitatea 554.03 – Drept procesual penal

Autor:

Conducător de doctorat:

**ODAGIU Iurie,
dr. în drept, conf. univ.**

Comisia de îndrumare:

**OSOIANU Tudor,
dr. în drept, prof. univ.**

**LARII Iurie,
dr. în drept, prof. univ.**

**RUSNAC Constantin, dr.
în drept, conf. univ.**

CHIȘINĂU, 2024

Teza a fost elaborată în cadrul Școlii Doctorale Științe penale și Drept public a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova

Autor

Epure Ghennadi

Conducător științific:

ODAGIU Iurie, doctor în drept, conferențiar universitar, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova.

Comisia de doctorat:

1. **OSTAVCIUC Dinu**, președinte al Comisiei de doctorat, doctor în drept, conferențiar universitar, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova;
2. **ODAGIU Iurie**, conducător de doctorat, doctor în drept, conferențiar universitar, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova;
3. **OSOIANU Tudor**, referent oficial, doctor în drept, profesor universitar, Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne;
4. **DOLEA Igor**, referent oficial, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova;
5. **RUSU Vitalie**, referent oficial, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți.

Susținerea va avea loc în data de „14” decembrie 2024, ora 14:00 în cadrul Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova (adresa: mun. Chișinău, str. Gh. Asachi, nr. 21, bloc administrativ, etajul II, sala Consiliului de Administrație).

Rezumatul și teza de doctorat pot fi consultate la Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Biblioteca generală „Tudor Roșca” din cadrul Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova și pe pagina web a Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare (www.cnaa.md) și pe pagina web a Școlii Doctorale Științe penale și drept public (<https://academy.police.md/>).

Autor

_____ **EPURE Ghennadi**

Secretarul comisiei de doctorat

_____ **RUSNAC Costantin**, doctor în drept

© **Ghennadi Epure**

CUPRINS

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII	4
CONȚINUTUL TEZEI	8
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	27
BIBLIOGRAFIE	31
LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI LA TEMA TEZEI	34
ADNOTARE (în română, rusă, engleză)	36

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei abordate

În a doua jumătate a secolului XIX, libertatea individului a devenit o prerogativă a statelor de pe continentul european cu tendințe democratice. Declarația Universală a Drepturilor Omului și Convenția Europeană a Drepturilor Omului au pus bazele juridice ale dreptului la libertate al omului, iar pe lângă celelalte drepturi fundamentale consacrate, au format garanțiile necesare realizării lui în societate.

Astfel, în art. 5 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care a consacrat dreptul la viață și siguranță, este statuat că orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția cazurilor prevăzute de Convenție și potrivit căilor legale [22].

Prevederile normei menționate au avut și au până în prezent un puternic impact asupra legislației naționale a țărilor membre ale Convenției Europene a Drepturilor Omului, fiind obligate în felul acesta să-și racordeze instituția măsurilor preventive privative de libertate sub condițiile impuse de art. 5 din Convenție. Or, în jurisprudența sa, Curtea Europeană a subliniat rolul Convenției ca un „instrument constituțional al ordinii publice europene” în domeniul drepturilor omului [32].

În acest mod, măsurile preventive privative de libertate constituie un subiect ce își păstrează actualitatea și importanța în mod continuu, dat fiind faptul că odată cu aplicarea acestor măsuri procesuale se aduc ingerințe unui drept fundamental – dreptul la libertate.

Limitarea dreptului la libertate în cadrul procesului penal prin intermediul măsurilor de constrângere ce implică arestarea persoanei este una din instituțiile relevante în materie de drept procesual penal, ce asigură realizarea scopului procesului penal, de protejare a persoanei, societății și statului de infracțiuni, precum și protejarea persoanei și societății de faptele ilegale ale persoanelor cu funcții de răspundere în activitatea lor legată de cercetarea infracțiunilor presupuse sau săvârșite, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată.

Astăzi, ar fi greu de conceput urmărirea penală sau judecarea cauzei pe unele categorii de infracțiuni dacă nu ar exista posibilitatea procesuală a procurorului și judecătorului de aplicare a arestului preventiv sau a arestului la domiciliu.

Din altă perspectivă, practica judiciară națională și internațională ne arată că măsurile preventive sus-menționate au fost aplicate arbitrar și abuziv în ultimii ani. Din acest motiv, Republica Moldova, ca stat de drept membru al Convenției Europene a Drepturilor și Libertăților Omului, a avut obligația de a-și perfecționa cadrul normativ la acest capitol, care, până în anul 2016, nu era ajustat după standardele impuse de practica Curții Europene.

Conform datelor statistice cu privire la încălcarea art. 5 din Convenție s-a format o practică judiciară din anul 1997-2023 pe cazuistica CtEDO, Republica Moldova fiind condamnată în 105 de cazuri, ceea ce reprezintă 13% din numărul total de cauze pierdute la CtEDO.

Încălcarea dreptului la libertate și siguranță (art. 5 al CEDO) a fost constatată de 5 ori (16%) în anul 2023. Problemele identificate de CtEDO se referă la reținerea sau

arestarea în lipsa motivelor că persoana a săvârșit o infracțiune; motivarea insuficientă a arestării sau imposibilitatea contestării legalității arestării etc. [33].

În acest sens, instituția arestului a fost supusă în anul 2016 unor modificări importante prin intermediul *Hotărârea Curții Constituționale nr. 3 din 23.02.2016 privind excepția de neconstituționalitate a alineatelor (3), (5), (8) și (9) ale articolului 186 din Codul de procedură penală (termenul arestului preventiv)*, care a schimbat, în esență, termenul arestului pe durata întregului proces penal, limitându-l la 12 luni, iar fiecare prelungire a acestuia să nu depășească de 30 de zile. Legiuitorul practic a fost impus în baza acestei hotărâri să aducă modificări la instituția măsurilor preventive privative de libertate din Codul de procedură penală pentru a fi în concordanță cu Constituția Republicii Moldova, dar și practica Curții Europene [32].

Prin urmare, modificarea prevederilor codului de procedură penală la capitolul măsuri preventive a fost influențată inclusiv de o serie de hotărâri renumite pierdute de către Republica Moldova în fața Curții Europene a Drepturilor Omului. Printre acestea se pot număra cauzele *Ilașcu și alții c. Republicii Moldova și Fererației Ruse* [10], *Becciev c. Republicii Moldova* [3], *Boicenco c. Republicii Moldova* [4], *David c. Republicii Moldova* [7], *Cebotari c. Republicii Moldova* [5], *Guțu c. Republicii Moldova* [9], *Danalachi c. Republicii Moldova* [6], *Tripăduș c. Republicii Moldova* [18] etc.

În majoritatea hotărârilor menționate, la care vom face referire în teză, Curtea Europeană a constatat încălcarea principiului legalității detenției, lipsa unei bănuieli rezonabile, deținerea în mod arbitrar pe o perioadă îndelungată a persoanei în detenția statutului etc.

În pofida faptului că aceste schimbări legislative care s-au produs, practica ne arată că există destule inconveniențe în aplicarea arestului preventiv și arestului la domiciliu din cauza imperfecțiunilor sau omisiunilor din legislația procesuală națională.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de cercetare

O contribuție remarcabilă la cercetarea complexă a instituției arestului în procesul penal, implicit sub aspect practic, a fost adusă de către autorii din țară și cei din străinătate: Osoianu T., Odagiu I., Danileț C., Dolea I., Roman D., Ostavciuc D., Gribincea V., Kövesi L.C., Petrescu A.L. Theodoru Gr. Gr., Chiș I.-P., Țuculeanu A., Zarafiu A. etc.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul tezei de doctor constă din examinarea teoretico-practică a măsurilor preventive care includ arestul, în vederea elucidării reglementărilor interpretative și dificultăților practice în procesul de aplicare și prelungire a măsurilor preventive privative de libertate astfel încât, după sinteza celor argumentate, în coraport cu practica judiciară națională și practica CtEDO, să fie propuse unele recomandări de ordin științifico-practic și propuneri *de lege ferenda*, care vor contribui la îmbunătățirea cadrului normativ.

În vederea realizării scopului, sunt trasate următoarele obiective:

– analiza și sistematizarea atât a practicii judiciare naționale, cât și a cazuisticii Curții Europene a Drepturilor Omului;

– identificarea problemelor de ordin legislativ și practic existente în procesul de aplicare și prelungire a măsurilor preventive care implică arestul în ambele faze ale procesului penal;

– studierea sub aspect comparativ a practicilor altor țări în domeniu etc.

Metodologia cercetării științifice. Lucrarea se axează pe reliefaarea mecanismului de aplicare și prelungire a măsurilor preventive privative de libertate, din punct de vedere legislativ și practic.

În cadrul prezentei teze de doctorat, am realizat o sinteză a lucrărilor științifice, practicii judiciare atât la nivel național, cât și internațional în legătură cu tema cercetată.

Astfel, s-au identificat unele aspecte care nu sunt reglementate de legiuitor, de pildă, aducerea la cunoștință a încheierii și mandatului de aplicare a arestului preventiv, după extrădarea învinuitului care s-a aflat în căutare; executarea concomitentă a două sau trei mandate de arest preventiv, aplicate atât în faza urmăririi penale, cât și în faza de judecată etc.;

Pentru realizarea scopului propus și a obiectivelor trasate au fost utilizate un șir de metode:

Metoda logică – pentru examinarea și interpretarea cadrului legal, sinteza jurisprudenței și analiza materialelor doctrinare.

Metoda comparativă a fost utilizată pentru efectuarea unei analize a prevederilor legale și a doctrinei naționale în raport cu cele străine.

Ca punct de reper la efectuarea cercetării a servit legislația Republicii Moldova, Codul de procedură penală, hotărârile Curții Constituționale și a Curții Europene a Drepturilor Omului. De asemenea, am abordat și legislația altor state făcând o analiză comparativă.

Cercetarea efectuată se bazează pe studierea a cel puțin 50 de încheieri privind aplicarea, prelungirea, înlocuirea sau revocarea măsurilor preventive ce implică arestul, inclusiv decizii în ordine de recurs pe cauze penale în care am participat în calitate de procuror.

Astfel, din cauzele penale cercetate în calitate de procuror, am reușit să identific problema legată de aplicarea și prelungirea măsurilor preventive atât în faza de examinare a demersurilor de către judecătorul de instrucție, cât și la cea de examinare a recursurilor de către Curtea de Apel.

Metoda analizei sintetice a contribuit la formularea concluziilor și propunerilor în vederea îmbunătățirii legislației interne, care, cu siguranță vor contribui la înlăturarea interpretărilor și va acoperi segmente ale instituției arestului în procesul penal, care nu au încă o acoperire juridică.

Noutatea și originalitatea științifică. Studiul reprezintă o cercetare complexă a instituției arestului în cadrul procesului penal, din optica teoretico-practică, cu aducerea în prim plan a hotărârilor Curții Constituționale a Republicii Moldova, jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, hotărârilor instanțelor naționale, dar și a elementelor de drept comparat. Fuzionarea acestor aspecte, abordări și raționamente a scos în evidență un șir de imperfecțiuni ale cadrului normativ existent legate de aplicarea, prelungirea, revocarea, înlocuirea, încetarea și contestarea măsurilor preventive privative de libertate. Analiza efectuată ne-a permis

formularea unui șir de recomandări cu scopul de a evita practica judiciară periculoasă ce se folosește în ultima perioadă la capitolul dat și uniformizarea unei practici bune, raliată la standardele actelor normative internaționale și naționale, ce nu va afecta drepturile și libertățile participanților la procesul penal.

Semnificația teoretică a lucrării constă din reevaluarea mecanismului legislativ procesual în domeniul măsurilor preventive ce implică arestul, atât din punct de vedere teoretic, cât și practic, în vederea perfecționării și eficientizării cadrului normativ existent.

Valoarea aplicativă a lucrării. Sunt identificate omisiunile și imperfecțiunile normative în procedura de aplicare, prelungire, înlocuire sau revocare a arestului preventiv și arestului la domiciliu, fiind elaborate soluții pentru elucidarea acestora. Lucrarea se bazează pe un număr vast de lucrări științifice și material empiric, fapt care îi conferă valoare teoretică și practică. Rezultatele pot servi drept temei de modificare a legislației procesual-penale în domeniu, de instruire a studenților, audienților, masteranzilor din cadrul instituțiilor de drept, precum și pentru aplicare în practică, de către procurori, judecători, avocați etc.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere constau din: analiza comparativă a instituției arestului prin prisma legislației altor state europene pentru a nuanța unele reglementări explicite și previzibile, care s-au dovedit a fi funcționale din punct de vedere aplicativ, fapt ce ne-a determinat să formulăm propuneri de *lege ferenda*, îmbunătățirea cadrului în vederea elucidării interpretărilor extensive și înlăturarea omisiunilor.

Implementarea rezultatelor științifice. Constatările și concluziile studiului pot fi utilizate în procesul de instruire a studenților instituțiilor de învățământ, audienților din cadrul Institutului Național al Justiției și de participanții procesului penal, atât partea acuzării, cât și partea apărării, implicați în procesul măsurilor preventive, care includ arestul. Recomandările de ordin practic vor ajuta la aplicarea corectă și uniformă a normelor procesuale. Propunerile de *lege ferenda* vor contribui la ajustarea cadrului normativ procesual penal în domeniul măsurilor preventive privative de libertate.

Aprobarea rezultatelor. Rezultatele cercetării realizate au fost discutate în cadrul multiplelor foruri științifice naționale și internaționale. Totodată, cercetările efectuate se axează și pe activitatea practică exercitată în calitate de procuror. În această ordine de idei, articole științifice cu privire la tema abordată au fost publicate în diverse reviste științifice: Revista Institutului Național al Justiției, Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, revista „Legea și viața”.

Publicații la tema tezei. La tema tezei de doctorat au fost publicate 8 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: arest preventiv, arest la domiciliu, monitorizare electronică, revocare, înlocuire, încetarea de drept a măsurii preventive, demers, încheiere, recurs, temei, risc, bănuială rezonabilă, observator obiectiv, judecător de instrucție.

CONȚINUTUL TEZEI

Prezenta teză este constituită din introducere, trei capitole divizate în douăsprezece paragrafe, concluzii generale, recomandări și bibliografie.

Introducerea reprezintă fundamentarea și justificarea temei alese pentru cercetare și include următoarele compartimente: actualitatea și importanța temei investigate, scopul și obiectivele propuse spre realizare, noutatea științifică a rezultatelor obținute, importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării, modalitatea de aprobare a rezultatelor și concluziilor cercetării.

Capitolul I al lucrării, **Analiza situației în domeniul arestului în procesul penal**, face o scurtă introducere în materia măsurilor preventive, așa cum apar acestea în cadrul legislativ actual, atât din perspectiva națională, cât și a celei europene, care a dobândit întâietate asupra celei naționale.

În acest capitol am prezentat pe larg noțiunea de măsuri preventive și evoluția în timp a Codului de procedură penală, până la forma sa de reglementare actuală, schimbările legislative majore din anul 2016, noțiunile și principiile de bază cu care operează Curtea Europeană, în practica sa de-a lungul timpului. Acest studiu nu a putut fi efectuat fără a studia sub aspect comparativ jurisprudența Curții Constituționale a Republicii Moldova, cazuistica CtEDO, legislația României, Norvegiei etc.

Tot aici sunt introduse, fiind absolut necesare, noțiunile de referință cu care vom opera pe parcursul întregii lucrări: raport juridic, infracțiune, proces penal, libertate individuală, prezumție de nevinovăție, jurisprudență, măsuri procesuale, măsuri preventive, garanții juridice, organe judiciare, acte judiciare, căi de atac, luare a măsurii preventive, înlocuire, revocare, încetare etc.

În unul dintre sondajele efectuate de către cercetători se afirmă că „Luând în considerație faptul că și persoanele învinuite cel mai probabil cunosc că nici respectarea arestului la domiciliu, nici interdicțiile de comunicare nu ar putea fi efectiv controlate, procuratura, de regulă, nu are încredere că învinuiții într-adevăr ar respecta restricțiile legate de aplicarea arestului la domiciliu. Acesta ar fi motivul pentru care procuratura nu solicită aplicarea arestului la domiciliu ca primă măsură preventivă [...]. Faptul că efectuarea controlului privind supravegherea măsurii de arestare la domiciliu și a interdicțiilor legate de aceasta sunt [...] ineficiente în Republica Moldova este confirmat și de declarațiile unui judecător de instrucție intervievat, care a menționat că, în practica sa, procuratura încă niciodată nu ar fi depus o cerere de înlocuire a măsurii de arestare la domiciliu prin măsura arestării preventive din motiv că s-ar fi încălcat restricția discuțiilor telefonice sau prin intermediul internetului, deși legea prevede în mod expres această posibilitate în art. 188 alin. (7) CPP” [30].

În lucrarea „Raport asupra cercetării privind aplicarea arestării preventive în Republica Moldova” [45], elaborată de reprezentantul Consiliului European, Erik Svanidze, se abordează pe larg atât practica judiciară a CEDO, cât și practica judecătorească națională la capitolul aplicarea și prelungirea arestului preventiv. Raportul conține date statistice cu privire la modul de aplicare a legislației de către instanțe la motivarea hotărârilor, omisiunile și stereotipurile care sunt folosite în conținutul actelor procesuale cu caracter decizional.

În una din concluziile formulate se notează că „Comitetul de Miniștri nu poate trece peste constatările CtEDO și nu poate recunoaște noi probleme. Acesta nu a pus

sub semnul întrebării calitatea legislației din Republica Moldova, ci, mai curând, practica de implementare a acesteia. Comitetul de Miniștri a recunoscut că unele probleme legislative restante au fost soluționate și că noile îmbunătățiri au vizat instituirea unor bune practici. Cu toate acestea, problema dezvoltării practicilor judiciare în Republica Moldova, în special, după modificările legislative din 2016, și problemele privind remediile rămân încă pendinte. În ultima sa evaluare, Comitetul de Miniștri a reiterat aceste îngrijorări și a adăugat că autoritățile trebuie să se ocupe de unele elemente noi, în special, în ceea ce privește:

- accesul la dosarele privind arestarea preventivă;
- exercitarea drepturilor la apărare;
- normele probatorii adecvate;
- durata procedurilor de *habeas corpus*; și
- îmbunătățirea Legii nr. 1545/1998 privind remediile” [45, p. 157].

În Republica Moldova, cercetătorii științifici Tudor Osoianu și Victor Orîndaș, sunt printre primii autori care au supus analizei, pe larg, fenomenul măsurilor preventive. În monografia „Procedură penală” autorii dedică o secțiune aparte măsurilor preventive. În pofida faptului că începând cu anul 2004 instituția măsurilor de constrângere a suferit schimbări importante, conținutul lucrării nu a scăzut din relevanță și actualitate. În acest sens, cercetătorii pornesc studiul de la următoarea idee: „Fundamentarea teoretică privind natura juridică a măsurilor de prevenție își găsește temeiul în interferența manifestată în orice domeniu de reglementare între limitele fixate de lege și posibilitățile de exercitare a drepturilor subiective. Aceste limite sunt determinate atât de cerințele generale ale dezvoltării societății, cât și de trăsăturile specifice ale domeniului de relații la care se referă. În consecință, urmează a se reține că limitele aduse exercitării drepturilor persoanei nu trebuie privite ca o sacrificare, încălcare sau abandonare a acestora. Limitele respective sunt prevăzute și strict determinate de lege, au un caracter de excepție fiind instituite și trebuind a fi folosite numai în cazuri de extremă necesitate, sunt proporționate cu nevoile create de interesul superior, pe care îl deservește și sunt de interpretare restrictivă” [43, p. 194].

În cadrul acestei lucrări autorii abordează dual măsura de constrângere – arestul preventiv, elucidând în primul rând aspectele negative ale aplicării frecvente și nejustificate a acestei măsuri de către procurori și judecători, prin prisma îngrădirii drepturilor și libertăților unei persoane. Iar în al doilea rând, autorii dovedesc aspectele pozitive în rezultatul aplicării măsurii preventive de excepție față de învinuit, inculpat, făcând referire la bunul mers al procesului penal, siguranța și ocrotirea societății, cerințele opiniei publice etc.

O analiză mai concisă, dar solidă, a arestării în cadrul procesului penal o realizează autorul de origine română, Cristi Danileț, care, în lucrarea „Arestarea (Îndrumar pentru practicieni)”, explică inclusiv din punct de vedere practic necesitatea respectării principiilor ce ghidează procesul penal și sunt esențiale atunci când se examinează un demers de arestare ori un recurs cu privire la măsura preventivă. Printre cele mai relevante principii care stau la baza aplicării sau prelungirii arestului se numără: legalitatea procesului penal, principiul inviolabilității persoanei, principiul prezumției de nevinovăție, limba de procedură și dreptul la interpret, dreptul la apărare, respectarea demnității umane și termenul rezonabil.

În această ordine de idei, pentru a arăta importanța principiilor menționate, autorul face o analiză succintă, specificând în cazul principiului respectării termenului rezonabil că: „Procesul penal, în ansamblul său, trebuie să se desfășoare cu celeritate (rapiditate). Durata unei proceduri, atât la nivelul unei proceduri de arestare, cât și la nivelul unei proceduri de judecată în fond asupra unei acuzații, este tratată de CEDO în art. 5, respectiv 6 par.1 și par. 3 lit. a.

Cât privește plasarea în detenție provizorie, regulile care consacră termenul rezonabil sunt următoarele:

- celeritatea în informarea persoanei arestate (art. 5 par. 2 CEDO): privește motivele arestării și acuzația adusă împotriva sa; se face în cel mai scurt termen;
- celeritatea în controlul anumitor arestări (art. 5 par. 4 CEDO): se face de îndată (adică imediat) și în mod automat; de către un judecător sau magistrat abilitat;
- celeritatea pentru a statua asupra recursului în controlul legalității oricărei arestări sau detenții (art. 5 par. 4 CEDO): se face într-un termen scurt;
- durata rezonabilă a arestării (art. 5 par. 3 CEDO): orice persoană arestată are dreptul de a fi judecată într-un termen rezonabil sau e eliberată în timpul procedurii” [28, p. 11].

O cercetare empirică a măsurilor preventive privative de libertate și a alternativelor acestora o realizează autorii Igor Dolea, Dumitru Roman, Vitalie Rusu, Oxana Ciudin și Victor Munteanu, prin lucrarea „Măsurile de detenție preventivă și alternativele acestora”.

Astfel, autorii reușesc să talmăcească unele aspecte importante legate de procedura de aplicare a măsurilor de detenție, abordând următoarele subiecte: condițiile de aplicare a arestării preventive; aspecte procedurale la înaintarea demersului; examinarea demersului cu privire la aplicarea arestării preventive; motivarea soluției de aplicare a arestării; prelungirea termenului de arestare; arestul la domiciliu etc.

Cu privire la caracterul infracțiunii pentru care urmează a fi aplicată măsura preventivă, autorii au menționat că „[...] nu există o prevedere expresă în lege care ar indica judecătorului să ia în considerație, la aplicarea arestării, și caracterul infracțiunii. Nici art. 176 alin. (3), unde se indică necesitatea aprecierii circumstanțelor individuale ale cauzei la aplicarea oricărei măsuri preventive și nici în art. 185 alin. (2), unde se indică criteriile care urmează a fi luate în calcul la aplicarea arestării, nu se conțin prevederi care ar indica caracterul infracțiunii” [27, p.22].

Punctul de vedere lansat se referă la caracterul infracțiunii, adică la tipul de infracțiune și gradul de severitate al pedepselor, pentru care procurorul cere aplicarea măsurii preventive privative de libertate. Cercetătorii sunt de opinia că aplicarea arestării în cazul unor infracțiuni economice este o măsură neproportională, îndeosebi dacă deja a fost aplicat sechestrul asupra bunurilor ca măsură asiguratorie, iar ca măsură preventivă ar putea fi aplicată liberarea provizorie pe cauțiune.

Capitolul II, Aspecte procedurale cu privire la măsurile preventive privative de libertate, cuprinde o analiză amplă a procedurii de aplicare, prelungire, încetare, revocare sau înlocuire a măsurilor preventive privative de libertate, reglementate de codul de procedură penală din punct de vedere teoretic și practic. Totodată, în acest capitolul se tratează și căile de atac împotriva încheierilor de aplicare și prelungire a măsurilor preventive care conțin arestul.

Datorită controverselor existente pe segmentul de aplicare și prelungire a măsurilor preventive, dar și a severității acestor măsuri, au fost supuse cercetării riscurile reflectate pe larg în jurisprudența CEDO: riscul eschivării; riscul de a împiedica buna desfășurare a justiției; prevenirea săvârșirii de către persoană a unei noi infracțiuni; riscul că punerea în libertate a persoanei va cauza dezordine publică.

În același timp, au fost supuse dezbaterei și condițiile generale de aplicare a măsurilor preventive, precum: aplicarea măsurilor preventive doar în cadrul urmăririi penale; existența bănuielii rezonabile; existența riscurilor întemeiate; sancțiunea pentru infracțiunea săvârșită prevede o pedeapsă mai mare de trei ani; alte măsuri preventive nu sunt suficiente pentru a înlătura riscurile care justifică aplicarea și etc.

Din optica Curții Europene, existența bănuielii rezonabile ca condiție *sine qua non* pentru arestul persoanei include următoarele criterii:

- *conduita infracțională există anterior aducerii persoanei în fața judecătorului;*
- *suspiciunea comiterii faptei există pe tot parcursul arestului;*
- *suspiciunea organelor de aplicare a legii, pentru a fi o bănuială rezonabilă, trebuie să se întemeieze pe existența unor fapte sau informații de natură a convinge pe un observator obiectiv că persoana ar fi putut comite infracțiunea, altfel privarea de libertate ar fi arbitrară;*

- *suspiciunea se referă nu la o infracțiune în general, ci la o infracțiune concret determinată;*

- *credibilitatea motivelor se apreciază în raport cu ansamblul circumstanțelor din fiecare speță concretă;*

- *faptele ce au dat naștere suspiciunii (bănuielii) nu trebuie să fie de același nivel cu cele necesare pentru a justifica o condamnare sau chiar o acuzație, căci la acest moment nu se stabilește culpabilitatea persoanei, acesta fiind obiectivul final al procesului penal [22, p. 12].*

În același timp, la aplicarea sau prelungirea măsurilor preventive, săvârșirea unei fapte penale de către persoana cercetată presupune anumite condiții și anume, existența legăturii între infracțiune și persoana urmărită, presupunându-se că el este implicat în săvârșirea acestei fapte, iar suspiciunea nu trebuie să fie neapărat „autentică”, este necesară stabilirea existenței unor date obiective care ar face inclusiv un terț să ajungă la aceeași concluzie și nu pe baza unor simple speculații.

În aceeași ordine de idei, „[f]iind vorba de motive pe care s-a întemeiat punerea în stare de arest preventiv, Curtea reamintește că pentru ca o arestare bazată pe bănuieli plauzibile să fie justificată din punctul de vedere al articolului 5 alineatul 1 c), nu se impune ca poliția să fi adunat probe suficiente pentru a aduce acuzații, fie în momentul arestării, fie în timpul reținerii provizorii (Brogan și alții contra Regatului Unit, hotărârea din 29 noiembrie 1988, seria A nr. 145-B, pag. 29-30, .pct 53). Cerința conform căreia bănuielile trebuie să se bazeze pe motive plauzibile constituie un element esențial al protecției oferite contra privărilor arbitrare de libertate. Termenul «motiv plauzibil de bănuială» presupune existența unor fapte sau informații apte de a convinge un observator obiectiv că individul în cauză poate să fi comis infracțiunea” [19].

Cu toate acestea, bănuiala rezonabilă presupune un prag probatoriu mai jos decât cel necesar pentru o condamnare. După cum s-a reafirmat în cauza *Lavrechov c.*

Republicii Cehe: „Este de menționat că achitarea reclamantului nu înseamnă că urmărirea penală era ilegală sau viciată în alt mod. Pentru ca o persoană să fie condamnată sunt necesare diferite standarde probatorii (de regulă, descrise ca o bănuială rezonabilă precum că persoana a săvârșit o infracțiune). Astfel, pot exista cazuri de bănuială rezonabilă care nu rezultă într-o condamnare pronunțată în ședință de judecată dincolo de orice îndoială rezonabilă” [11].

În consecință, faptul că persoana este scoasă de sub urmărire penală la o etapă ulterioară sau achitată în instanța de judecată nu înseamnă neapărat că decizia de a solicita arestarea preventivă era greșită. În primul rând, standardele probatorii sunt diferite. În cel de-al doilea rând, la etapa inițială a urmăririi penale probele sunt incomplete. Cu toate acestea, chiar dacă pragul probatoriu este mai jos decât cel necesar pentru condamnare, învinuitul încă beneficiază de îndoială și trebuie să fie considerat drept nevinovat până la declararea vinovăției sale în instanța de judecată. Prezumția este în favoarea eliberării.

Existența unor motive verosimile, care să legitimeze bănuiala că o persoană a săvârșit infracțiunea pentru care este urmărită, trebuie privită ca o condiție generală și independentă de temeiurile arestării preventive.

Cu toate acestea, Curtea Europeană a reținut faptul că a doua condiție care se încorporează în conceptul de „bănuială rezonabilă” constă în incidența normei penale care ar descrie fapta infracțională. Cu alte cuvinte, acțiunile pretins ilegale care i se impută persoanei trebuie să fie reglementate printr-o normă incriminatoare din legea penală.

Astfel, în cauza *Litschauer contra Republicii Moldova*, Curtea Europeană a statuat că „[În ceea ce privește privarea de libertate, este deosebit de important să se respecte principiul general al securității juridice. Prin urmare, este esențial ca condițiile privării de libertate în temeiul dreptului intern să fie clar definite și ca legea însăși să fie previzibilă în aplicarea sa, astfel încât să îndeplinească standardul de «legalitate» stabilit de convenție, un standard care impune ca toată legea să fie suficient de precisă pentru a permite persoanei – dacă este necesar, cu consiliere adecvată – să prevadă, într-o măsură rezonabilă în împrejurări, consecințele pe care le poate avea o anumită acțiune [...]. Principalul argument în apărare al reclamantului în cursul procedurii de arestare preventivă și al procedurii penale ulterioare a fost că acesta nu putea fi tras la răspundere pentru proxenetism, deoarece modelele de video-chat folosite de acesta nu erau angajate în prostituție. Dezbaterea principală din cadrul procedurii penale a vizat, așadar, întrebarea dacă vânzarea de spectacole erotice pe internet ar putea fi interpretată ca prostituție în sensul articolului 89 din Codul contravențional. Instanțele care au condus procedura de arestare preventivă nu au considerat necesar să se exprime cu privire la această chestiune și au răspuns cu tăcere la argumentul reclamantului” [12].

Motivele privării de libertate a persoanei se află într-o interconexiune logică cu riscurile care se regăsesc în practica CtEDO și sunt transpuse în legislația națională, prin urmare există motive întemeiate de arestare a persoanei dacă, într-o anumită cauză penală se reține cel puțin unul din următoarele riscuri:

- *riscul eschivării;*
- *riscul de a împiedica buna desfășurare a justiției;*
- *prevenirea săvârșirii de către persoană a unei noi infracțiuni;*
- *riscul că punerea în libertate a persoanei va cauza dezordine publică* [16].

Astfel, potrivit practicii CtEDO, pentru ca o persoană să fie reținută sau arestată, este suficient ca instanța de judecată care examinează cauza să rețină cel puțin unul din riscurile indicate *supra*. Însă, fiecare risc necesită o abordare separată, reieșind din relevanța pe care o prezintă fiecare în parte.

În raționamentul Curții Europene, există o *prezumție a eliberării persoanelor* în privința cărora se examinează eventuala aplicare arestului preventiv. În mod prioritar, instanțele naționale sunt obligate să examineze posibilitatea aplicării unei măsuri preventive mai puțin severe, care ar fi rezonabilă și proporțională cu circumstanțele infracțiunii. Din aceste considerente, motivarea demersurilor de către acuzatorii de stat reprezintă o sarcină complicată, care implică eforturi serioase pentru ca în termeni succinți să intre în esența cauzelor penale și să aducă suficiente temeuri verosimile care să justifice arestul preventiv [16].

În cauza *Șarban v. Moldova*, Curtea a reamintit faptul că în conformitate cu articolul 5 paragraful 3 al Convenției: „[...] o persoană învinuită de comiterea unei infracțiuni trebuie întotdeauna să fie liberă pe parcursul examinării procesului său, decât dacă Statul dovedește că există temeuri «relevante și suficiente» pentru a justifica detenția sa continuă.

Mai mult, instanțele judecătorești naționale «trebuie să examineze toate faptele în favoarea sau defavoarea existenței unei necesități publice stringente, care ar justifica, luând în considerație principiul prezumției nevinovăției, o abatere de la regula respectării libertății individuale a persoanei și să le indice în deciziile lor cu privire la cererile de eliberare» [17].

Făcând abstracție de cele menționate în speță, suntem de părerea că procurorul nu a respectat principiile fundamentale privitoare la legalitatea detenției provizorii a persoanei – proporționalității și raționalității reținerii, prezumției cercetării în libertate a persoanei, doar în partea de depunere a demersului privind aplicarea măsurii preventive – arestul preventiv al lui L.R. Ce ține de reținerea pe un termen de 72 de ore, o considerăm a fi una legală, pe motiv că în interiorul acestui termen organul de urmărire penală urmează să elucideze mai multe aspecte legale de circumstanțele cazului: poziția procesuală a persoanelor reținute, evitarea divulgării unor date din dosarul penal, conservarea obiectelor ridicate în rezultatul percheziției și examinarea lor în prezența învinuitului etc.

În toate cazurile, privarea de libertate ca măsură de constrângere trebuie să fie fundamentată pe cel puțin unul din următoarele riscuri:

1. *Riscul eschivării*

În cauza *Becciev contra Republicii Moldova*, Curtea Europeană a reținut: „Pericolul eschivării învinuitului nu poate fi apreciat în exclusivitate doar în baza severității pedepsei pe care acesta riscă să o primească. Acesta trebuie să fie stabilit prin a se face referință la numeroase alte elemente care pot să confirme existența riscului unei eschivări sau să-l facă să pară atât de nesemnificativ încât să nu justifice detenția de până la judecată [...].

Pericolul eschivării trebuie să fie considerat în lumina elementelor vis-a-vis de caracterul persoanei, personalitatea acesteia, domiciliu, ocupație, bunuri, legăturile de familie și oricare alte legături cu țara în care este urmărită. Riscul unei pedepse grave și ponderea probelor pot fi pertinente însă nu sunt decisive și posibilitatea obținerii garanțiilor poate fi utilizată în vederea compensării.

Curtea, de asemenea, a statuat că dacă persoana arestată poate oferi suficiente garanții că nu se va eschiva, atunci ea trebuie eliberată [...]” [3].

În cauza *O.P. c. Republicii Moldova*, Curtea a stabilit că „«Caracterul rezonabil» al suspiciunii pe care trebuie să se întemeieze o arestare constituie o parte esențială a garanției prevăzute la articolul 5 alineatul (1) litera (c). A avea o suspiciune rezonabilă presupune existența unor fapte sau informații care ar satisface un observator obiectiv că persoana în cauză ar fi putut comite infracțiunea. Cu toate acestea, ceea ce poate fi considerat rezonabil va depinde de toate circumstanțele [...]” [14].

Spre exemplu, în cauza *Moldoveanu c. Republicii Moldova*, Curtea a menționat că „[...] nu este convinsă că materialul prezentat de Autoritatea de urmărire penală și invocat de instanțele naționale pentru reținerea reclamantei și prelungirea reținerii acesteia a fost suficient pentru a convinge un observator obiectiv că reclamanta ar fi putut comite infracțiunea care i-a fost imputată. Prin urmare, aceasta concluzionează că reținerea reclamantei între 14 mai și 23 iunie 2015 nu s-a bazat pe o suspiciune rezonabilă că ar fi comis o infracțiune și, prin urmare, a existat o încălcare a Articolului 5 punctul 1 din Convenție” [13].

În ceea ce privește suspiciunea rezonabilă că reclamanta Moldoveanu Nelli a comis infracțiunea care i-a fost imputată, procurorul a susținut că aceasta consta din două elemente: (a) declarațiile victimelor și ale martorilor și (b) refuzul reclamantei de a valida semnătura sa la primirea din 2 februarie 2014, care în opinia Curții nu sunt suficiente pentru a atesta prezența unei bănuieli rezonabile.

Nu este posibilă stabilirea analizei acestor circumstanțe în toate cazurile la etapa incipientă a urmăririi penale. Unul din punctele de reper, în vederea formării unei viziuni asupra persoanei în privința căreia se judecă chestiunea arestului, sunt informațiile legate de antecedentele penale ale acesteia.

În această ordine de idei, riscul eschivării trebuie dovedit prin probe, și anume informații cu privire la încălcarea măsurilor preventive alternative arestului, încercărilor de a se eschiva de la organul de urmărire penală sau de la instanță în alte cauze penale, reținerea figuranților la infracțiune în timp ce aceștia părăsesc localitatea în care trăiesc sau chiar țara. Relevante sunt și declarațiile martorilor sau ale celorlalți învinuiți, sau, după caz, inculpați, care uneori pot oferi informații despre persoana care necesită a fi izolată de societate pentru mersul normal al procesului penal.

Ca și în cazul celorlalte riscuri, argumentarea se face în toate actele procedurale și anume în demersul acuzatorului de stat cu privire la aplicarea măsurii preventive, atunci când această inițiativă vine din partea procurorului. Respectiv, argumentarea sau motivarea persistenței acestui risc trebuie să fie făcută în încheierea judecătorului de instrucție la faza de urmărire penală sau de către judecătorul care judecă cauza în fond, adică în faza de judecată.

Prin urmare, procurorul de caz trebuie să anexeze probe concludente, care să demonstreze că riscul predomină la etapa la care se examinează cauza. Aceste probe pot fi după cum urmează: procese-verbale de audiere a martorilor; procesul-verbal de cercetare la fața locului; raportul de expertiză etc. Din analiza acestor probe trebuie să rezulte că învinuitul sau inculpatul se va eschiva de la organele de drept odată lăsat în libertate, ori în cazul aplicării unei măsuri de constrângere alternativă arestului preventiv.

Este de remarcat că în fața instanței pot fi prezentate și alte acte sau date relevante care ar convinge instanța că există riscul eschivării. Astfel, informația cu privire la trecutul

criminal al inculpatului sau învinuitului, sentințele de condamnare, caracteristica de la locul de trai sau de muncă etc., pot constitui informații cu putere de convingere.

Nu putem să nu menționăm că pe tot parcursul procesului penal există principiul intimei convingeri a procurorului și judecătorului. În acest mod, fiecare probă în parte se apreciază după intima convingere.

În tot cazul, sarcina probării bănuielii rezonabile și a necesității aplicării sau prelungirii arestului preventiv îi aparține procurorului sau părții acuzării. În practica judiciară, din partea avocaților se pune problema dacă pot fi utilizate și prezentate în calitate de material pertinent sau concludent anumite fragmente din măsurile speciale, de pildă: porțiuni din stenograme cu interceptări ale comunicărilor verbale; imagini din timpul filajului etc.

Considerăm că, reieșind din principiul egalității armelor într-un proces și disponibilitatea părții acuzării de a anexa probe, documente sau materiale, care au relevanță din punctul său de vedere, nu trebuie să existe nici un impediment de prezentare a unor părți din măsurile speciale de investigație, chiar și dacă acestea nu au fost legalizate de judecătorul de instrucție.

Pe de altă parte, suntem de părerea că secvențele rezultate în urma aplicării măsurilor speciale nu pot constitui singurele materiale care urmează a fi anexate la demersul privind aplicarea sau prelungirea măsurilor preventive privative de libertate. Or, acestea trebuie să fie coroborate cu alte probe concludente care să demonstreze în ansamblu temeinicia măsurii preventive solicitată de procuror.

În context, pe lângă lista de probe rezonabile, instanța urmează să ia în calcul anumite circumstanțe pe care legislația procesual penală le reglementează la art. 176 alin. (3), potrivit căruia: „(3) La soluționarea chestiunii privind necesitatea aplicării măsurii preventive respective, procurorul și instanța de judecată vor aprecia și vor motiva, în mod obligatoriu, dacă măsura preventivă este proporțională cu circumstanțele individuale ale cauzei penale, inclusiv luând în considerare:

- 1) caracterul rezonabil al bănuielii, gravitatea și gradul prejudiciabil al faptei incriminate, apreciate în fiecare caz individual, însă fără a se pronunța asupra vinovăției;
- 2) personalitatea și caracterizarea bănuitului, învinuitului, inculpatului, inclusiv la momentul comiterii faptelor incriminate;
- 3) vârsta și starea sănătății sale;
- 4) ocupația sa;
- 5) situația familială și prezența persoanelor întreținute;
- 6) starea sa materială, veniturile, posesia bunurilor imobile sau a altor proprietăți;
- 7) deținerea unui loc permanent de trai, deținerea unui loc permanent ori temporar de muncă;
- 8) alte circumstanțe esențiale prezentate de bănuit, învinuit, inculpat sau de către procuror, organul de urmărire penală” [20].

Astfel, instanța își poate forma o imagine clară despre personalitatea învinuitului sau inculpatului și dacă acesta este predispus să se sustragă de la urmărirea penală sau de la judecarea cauzei.

În următoarea speță, cu titlu de exemplu, judecătorul de instrucție, în partea motivantă a încheierii privind prelungirea măsurii preventive, arestul preventiv, făcând

abstracție de probatoriul prezentat de către procuror, face unele constatări importante, ce fundamentează privarea de libertate. Astfel, instanța subliniază că „[...] în speță se conduce și de jurisprudența Curții Europene care a indicat ca condiție de bază și accesibilă pentru detenția unei persoane în arest preventiv este atunci când aceasta este bănuită sau învinuită de comiterea unei infracțiuni, când persistă riscurile prevăzute de CEDO.

Instanțele judecătorești naționale «trebuie să examineze toate circumstanțele pro și contra existenței unei necesități de interes public ce ar justifica, ținând cont de principiul prezumției nevinovăției, abaterea de la respectarea libertății individuale, acestea fiind luate în considerație în deciziile privind cererile de eliberare».

În speța dată, instanța constată că privarea de libertate și prelungirea față de învinuită a măsurii preventive – arestul preventiv este justificat, întemeiat și este necesar, deoarece are ca scop împiedicarea învinuitei de a întreprinde unele acțiuni capabile să influențeze martorii care încă nu au fost audiați din motivul scurgerii unui interval mic de timp din momentul reținerii până la momentul înaintării prezentului demers de prelungire a arestului preventiv. Necesitatea prelungirii măsurii preventive față de învinuită – arestul preventiv se explică prin faptul că privarea de libertate în cazul dat a învinuitei este prevăzută de lege, este necesară într-o societate democratică și urmărește un scop legal” [35].

Spre exemplu, în cauza *Burlacu c. Republicii Moldova*, Curtea Europeană nu a constatat o violare a art. 5 parag. 3 din Convenție, pe motiv că privarea de libertate a reclamantului sub acest aspect a fost una justificată, iar instanțele naționale în mod just au reținut în speță risul eschivării, deși reclamantul invocase faptul că aplicarea și prelungirea privării sale de libertate nu fuseseră bazate pe motive relevante și suficiente. Potrivit lui, motivele oferite de către instanțele de judecată erau stereotipe.

Întru combaterea argumentelor indicate de reclamant, Curtea a menționat că, în moment dispunerii și prelungirii detenției reclamantului, instanțele interne au considerat *inter alia* că exista riscul de ingerință în cadrul investigației. Teama instanțelor interne cu privire la acest risc pare să fi fost justificată, din moment ce reclamantul era acuzat că ar fi încercat să influențeze un martor pentru a-l determina să depună declarații false în cadrul unui alt proces penal, cunoscând că justificările considerate a fi „relevante” și „suficiente” în jurisprudența Curții includeau *inter alia* riscul exercitării presiunii asupra martorilor. În asemenea circumstanțe, Curtea consideră că arestarea preventivă a reclamantului pare să fi fost justificată. În plus, nu se poate spune că instanțele nu au acționat cu diligență suficientă și că detenția reclamantului a fost excesiv de lungă.

2. *Dacă există riscul că învinuitul sau inculpatul va exercita presiune asupra martorilor, va nimici sau deteriora mijloacele de probă sau va împiedica într-un alt mod stabilirea adevărului în procesul penal.*

De asemenea, riscul analizat mai sus, în mod particular, este des întâlnit în practica judiciară. Or, aflarea în libertate a persoanei în privința căreia urmează a fi aplicată măsura preventivă privativă de libertate va fi în detrimentul întregului probatoriu acumulat în cauza penală sau cel care urmează a fi administrat.

Declarațiile matorului în cauza penală au o importanță deosebită, mai ales în cazul în care aceste declarații stau la baza învinuirii sau reprezintă o probă-cheie. Declarațiile matorului ocular sunt greu de combătut în cazul care acestea sunt redade veridic. Însă, în practică, datorită influenței sau presiunii pe care învinuitul sau

inculpatul o realizează față de mator, aceștia își pot schimba declarațiile, în așa fel încât se poate schimba radical desfășurarea urmăririi penale. Influențele pot fi diverse, sume de bani, protecționism, favoruri, beneficii, inclusiv amenințări. De aceea, unii martori, deși sunt preîntâmpinați cu privire la răspunderea pe care o poartă în baza art. 312 din Codul penal, în cazul oferirii unor declarații mincinoase, acceptă să fie pornită urmărirea penală în privința lor, în favoarea declarațiilor mincinoase, mai ales când există probe că părțile în proces se află în relații de prietenie, sau pot fi manipulați cu ajutorul banilor.

În acest sens, aceste informații trebuie aduse în fața instanței pentru a motiva acest risc. Totodată, urmează de argumentat faptul că aplicarea unor măsuri preventive, ca arestul la domiciliu sau controlul judiciar nu vor asigura mersul normal al procesului penal.

Nimicirea sau deteriorarea mijloacelor de probă se poate realiza prin diferite modalități. Spre exemplu, aflat în libertate, învinuitul sau inculpatul poate tăinui obiectele care au servit la comiterea infracțiunii (droguri, bani falși, arme, muniții etc.).

De pildă, în speța dată, judecătorul de instrucție, la examinarea demersului procurorului privind aplicarea măsurii preventive – arestul preventiv, a reținut în partea motivantă a încheierii prezența riscului de influențare de către învinuit a altor persoane cu care a acționat în complicitate.

În felul acesta, instanța a reținut următoarele: „Riscul ingerinței în cursul normal al justiției este, în opinia instanței, actual și probat. Datele expuse anterior atestă complexitatea circumstanțelor care necesită a fi investigate în dosar fiind necesară audierea în diferite calități a mai multor persoane. Urmărirea penală este în faza inițială a investigării active a circumstanțelor. Declarațiile învinuitului și ale altor persoane vor trebui apreciate sub aspectul veridicității lor coroborate cu alte probe. Există riscul ca învinuitul, cunoscând deja circumstanțele cazului, să contacteze persoane implicate în acesta în vederea adoptării unei poziții comune, inclusiv prin intermediul mijloacelor de comunicare moderne cum este internetul și care să nu poată fi verificată; astfel, argumentul procurorului precum că prin alte măsuri nu poate fi înlăturat riscul dat este întemeiat. Acest risc mai rezultă din pericolele pe care le reprezintă pentru persoana acuzatului o posibilă condamnare în acest caz. Instanța mai reține că datele administrate deja indică faptul că învinuitul ar fi încercat să influențeze pe un alt bănuț, C.B., acesta adresând în acest sens o cerere procurorului” [38].

Într-un final, instanța de judecată a aplicat față de învinuit 20 de zile de arest preventiv. După 10 zile de arest preventiv în Penitenciarul nr. 13, mun. Chișinău, învinuitul a depus o cerere prin care a solicitat audierea suplimentară și revocarea măsurii preventive – arestul preventiv. Fiind audiat suplimentar, ultimul a recunoscut faptele infracționale ce i se impută, descriind cu lux de amănunte schema infracțională în care a fost implicat, persoanele care au contribuit la comiterea infracțiunii, rolul fiecărui subiect infracțional, fapt ce a permis acumularea unor probe suplimentare, pertinente și utile anchetei. Pentru contribuția activă la descoperirea infracțiunii, conlucrarea cu ancheta și facilitarea aflării adevărului în cauza penală, procurorul de caz a constatat că au decăzut temeiurile de a menține în continuare persoana în stare de arest preventiv și în baza art. 195 alin. (3) din Codul de procedură penală, a emis o ordonanță prin care a dispus revocarea măsurii preventive – arestul preventiv, aplicat în privința

învinuitului G.F., cu eliberarea acestuia de sub supraveghere din lipsa temeiurilor de a-l priva în continuare de libertate. Concomitent, s-a decis aplicarea față de învinuit a măsurii preventive – obligarea de a nu părăsi țara, pe o perioadă de 60 zile.

Într-un alt caz, instanța a constatat că liberarea provizorie sub control judiciar este o măsură preventivă proporțională în raport cu riscurile descrise în demersul înaintat de procuror, prin care a solicitat aplicarea arestului preventiv față de învinuită, căreia, de altfel, i s-a imputat comiterea prin complicitate a unei infracțiuni grave, conexe corupției. Mai concret, C.M. era implicată în prestarea unor servicii în interesul unei persoane juridice, activitatea căreia era finanțată în totalitate de un grup criminal organizat din bani iliciți. Numita cunoștea proveniența banilor, fiind remunerată lunar cu suma de 30000 lei, în plic, pentru activitatea pe care o îndeplinea. C.M. a fost reținută în flagrant la scurt timp după recepționarea unei sume neoficiale de 82500 lei.

Pe acest caz, procurorul a depus demers prin care a solicitat aplicarea arestului preventiv față de învinuită însă, prin încheierea Judecătoriei Chișinău (sediul Ciocana) din 05 noiembrie 2022, a dispus admiterea parțială a demersului înaintat de procuror cu privire la aplicarea măsurii preventive – arestul preventiv, cu aplicarea unei măsuri preventive alternative – liberarea provizorie sub control judiciar pe un termen de 30 de zile, cu aplicarea restricțiilor impuse de art. 191 alin. (2) din Codul de procedură penală.

Unul din argumentele puse la baza motivării hotărârii sale este următorul: „[...] pericolul social din partea învinuitului este unul minim, fiind posibilă aplicarea unei măsuri preventive neprivative de libertate, prin urmare, la momentul actual, măsura preventivă sub formă de liberare provizorie sub control judiciar poate să influențeze pozitiv desfășurarea urmăririi penale cât și procesul de obținere a probelor asupra cazului în vederea cercetării obiective a tuturor circumstanțelor procesului penal respectiv, [...]” [38].

În opinia noastră, argumentul invocat de către instanța de judecată nu poate fi reținut în situația examinării chestiunii cu privire la aplicarea măsurii preventive – arestul preventiv, dat fiind faptul că învinuita a fost reținută la scurt timp după săvârșirea infracțiunii. Or, după reținerea în flagrant a infractorului, organul de urmărire penală urmează să efectueze un șir de acțiuni de urmărire penală stringente pentru acumularea probatorului pe caz, iar aflarea învinuitei sub o altă măsură preventivă, cum ar fi arestul la domiciliu, i-ar permite învinuitei să influențeze alți martori sau complici, care urmează a fi audiați pe caz, sau să obstrucționeze în alt mod desfășurarea obiectivă a urmăririi penale. Învinuita poate comunica cu alți complici prin intermediul tehnicii moderne de comunicare sau aplicații de socializare, care nu pot fi urmărite de către organul de urmărire penală.

De aceea, la etapa incipientă, în momentul reținerii în flagrant a persoanei care a comis infracțiunea, este absolut necesar, atunci când probele sunt justificate anume prin noțiunea de „flagrant”, instanța trebuie să ia în calcul mai multe aspecte, cum ar fi: comportamentul părților înainte și după comiterea infracțiunii, cantitatea bunurilor ridicate în timpul perchezițiilor, numărul persoanelor reținute, declarațiile făcute de învinuiți după reținere, situația familială, poziția socială, funcția deținută, rolul și gradul de implicare în schema infracțională etc.

În altă speță, judecătorul de instrucție a reținut drept plauzibile argumentele procurorului descrise în demersul acestuia privind aplicarea măsurii preventive – arestarea

preventivă, precum și susținute de ultimul în ședința de judecată la examinarea efectivă a demersului.

În sensul dat, instanța a statuat următoarele: „[...] instanța de judecată ia în considerație caracterul faptei imputate care legitimează o detenție preventivă, acesta fiind argumentat prin probele anexate, motiv pentru care instanța de judecată nu va admite motivul invocat de către învinuit și apărare, precum că lipsesc unele probe, atâta timp cât organul de urmărire penală deja a întreprins acțiuni procesuale, care denotă caracterul verosimil al bănuielii rezonabile și pentru a nu periclita și a nu dezbină mersul normal al procesului de colectare a probelor, arestarea preventivă, este, de fapt, impusă.

La fel, la aplicarea măsurii preventive, instanța de judecată ține cont de caracterul și de faptul că învinuitul poate să intre în contact cu persoanele cărora le sunt cunoscute circumstanțe importante pentru cazul dat și le poate da sfaturi privind ascunderea de organul de urmărire penală, ori denaturarea calității probelor care ar demonstra vinovăția în cele incriminate și, în acest caz, denaturarea adevărului, care încă urmează a fi stabilit în cadrul administrării probatoriului” [32].

În accepțiunea noastră, instanța a apreciat corect circumstanțele de fapt în raport cu probele prezentate de către partea acuzării și în coraport cu riscurile existente la caz. Această abordare a instanței s-a bazat inclusiv pe reținerea în flagrant a învinuitului în momentul comiterii faptei infracționale. Cu toate că învinuitul s-a abținut de la declarații pe caz și a explica cel puțin unele aspecte aduse la cunoștință prin actul de punere sub învinuire. La fel, a refuzat să explice proveniența și destinația mijloacelor bănești depistate în automobilul său, cu care se deplasa etc. Aici trebuie făcută o demarcație clară între dreptul învinuitului de a nu oferi declarații (dreptul de a tăcea și de a nu spune nimic), ceea ce reprezintă și o garanție fundamentală în sensul art. 6.2 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului; și între comportamentul persoanei, prin prisma art. 176 alin. (3) pct. 2) din Codul de procedură penală – personalitatea și caracterizarea bănuțului, învinuitului, inculpatului, inclusiv la momentul comiterii faptelor incriminate.

Cu referire la dreptul învinuitului sau inculpatului de a tăcea și de a nu spune nimic în procedura de aplicare sau prelungire a măsurilor preventive care implică arestul, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a menționat că „Totuși, în niciun stat, aplicarea arestului nu este condiționată de faptul că persoana și-a recunoscut vinovăția cu privire la comiterea infracțiunii care i se impută” [34].

Prin urmare, aspectele legate de comportamentul persoanei (bănuțului/ învinuitului) înainte, în timpul și după comiterea infracțiunii, joacă un rol important în procesul de aplicare a măsurii preventive. Instanța este obligată să țină cont de aceste subtilități, or la examinarea demersului de aplicare sau prelungire a măsurii preventive, instanței i se prezintă procesul-verbal de audiere a bănuțului și învinuitului.

În această ordine de idei, instanța face o constatare relevantă, invocând că învinuitul poate contacta persoanele cărora le sunt cunoscute anumite circumstanțe legate de infracțiune, le poate da sfaturi în scopul ascunderii probelor sau denaturarea calității lor, fapt ce duce la trenarea procesului de colectare a probelor, aflarea adevărului pe caz și demonstrarea vinovăției.

La acest aspect este relevant de menționat că nu în toate cazurile examinate de către CtEDO, privind violarea art. 5 de către Republica Moldova, Curtea constată o violare în acest sens.

De pildă, în cauza *Grîu contra Republicii Moldova*, Curtea Europeană a notat că, „[...] în momentul dispunerii și prelungirii detenției reclamantului, instanțele interne au considerat inter alia că exista riscul de ingerință în cadrul investigației. Teama instanțelor interne cu privire la acest risc pare să fi fost justificată, din moment ce reclamantul era acuzat că ar fi încercat să influențeze un martor pentru a-l determina să depună declarații false în cadrul unui alt proces penal, cunoscând că justificările considerate a fi «relevante» și «suficiente» în jurisprudența Curții includeau inter alia riscul exercitării presiunii asupra martorilor [...]. În asemenea circumstanțe, Curtea consideră că arestarea preventivă a reclamantului pare să fi fost justificată. În plus, nu se poate spune că instanțele nu au acționat cu o suficientă diligență și că detenția reclamantului a fost excesiv de lungă” [8].

3. Riscul de a săvârși alte infracțiuni

De obicei, acest risc se reține atunci când persoana reținută, deși știe că are statut procesual de bănuit, învinuit sau inculpat într-o altă cauză penală, recurge la comiterea unei noi infracțiuni.

Acest aspect cu siguranță urmează a fi luat în calcul la aplicarea sau prelungirea măsurilor preventive ce cuprind arestul.

Un alt aspect relevant care poate servi ca probă determinată în aplicarea sau prelungirea măsurilor de constrângere este termenul de probă în care se află persoana condamnată. Cu alte cuvinte, este cazul când în privința persoanei a fost aplicată pedeapsa prin prisma art. 90 din Codul penal, adică inculpatul a fost condamnat cu suspendarea executării pedepsei închisorii, în cadrul căreia instanța îi stabilește un termen de probă de la 1 la 5 ani.

Acest termen de probă este condiționat de anumite restricții impuse de către instanță (indicate la art. 90 alin. (6) din Codul penal), inclusiv interzicerea comiterii altor infracțiuni în termenul de probațiune.

Mecanismul prevăzut de Codul penal la art. 90 alin. (10) și alin. (11) potrivit căror: „în cazul în care cel condamnat cu suspendarea condiționată a executării pedepsei săvârșește în perioada de probațiune sau, după caz, termenul de probă o nouă infracțiune intenționată, instanța de judecată îi stabilește o pedeapsă în condițiile art. 85, dacă, după caz, nu sunt aplicabile prevederile alin. (11) din prezentul articol.

(11) În cazul în care cel condamnat cu suspendarea condiționată a executării pedepsei săvârșește în perioada de probațiune sau, după caz, termenul de probă o infracțiune din imprudență sau o infracțiune intenționată mai puțin gravă, problema anulării sau menținerii condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei se soluționează de către instanța de judecată” [58], nu este întotdeauna funcțional în sine. Or, demersul privind anularea suspendării condiționate a pedepsei trebuie să parvină de la organul de probațiune din raza teritorială a domiciliului condamnatului.

În acest sens, riscul comiterii altor infracțiuni în practică poate fi argumentat anume în cazul în care persoana recurge la comiterea unei noi infracțiuni, știind despre faptul că figurează ca învinuit, inculpat sau condamnat în alte cauze penale. Este relevant de subliniat că, în cazul persoanei condamnate i-au fost aplicate alte pedepse (amenda, munca

neremunerată în folosul comunității etc.), atât partea acuzării cât și instanța trebuie să dispună de informația cu privire la infracțiunea pentru care persoana a fost condamnată, dacă are sau nu antecedente penale etc. Aceste date sunt necesare pentru argumentarea necesității aplicării sau prelungirii măsurii preventive privative de libertate.

În unele cazuri, în cadrul ședințelor de judecată părțile pun în discuție chestiunea cu privire la statul de învinuit sau bănuit pe care îl are persoana reținută în alte cauze penale. Partea apărării face trimitere la principiul prezumției de nevinovăție, precum că nu poate fi invocat ca argument faptul că în privința învinuitului sunt deschise alte dosare penale unde ultimul are statut procesual fie bănuit sau învinuit, pe motiv că nu există o decizie de condamnare definitivă.

Însă, considerăm că nu este o încălcare a acestui principiu dacă sunt anumite date confirmative referitoare la faptul că există și alte dosare penale în privința învinuitului sau inculpatului. Acest aspect reprezintă pentru instanța de judecată un indice de orientare asupra severității măsurii preventive care urmează a fi aplicată, dar și a constatării faptului că persoana în privința căreia urmează a fi aplicată măsura preventivă privativă de libertate este caracterizată negativ, are un comportament antisocial, măsurile de constrângere alternative arestului vor fi insuficiente pentru a asigura faptul că figurantul nu va recurge la săvârșirea unei noi infracțiuni.

Totodată, prelungirea măsurii de constrângere nu anulează *prezumția nevinovăției* care planează asupra învinuitului din momentul recunoașterii în această calitate până la adoptarea unei hotărâri definitive, însă în speța respectivă menținerea unei măsuri de constrângere este dictată de principiul egalității în procesul penal, astfel ca organul de urmărire penală să poată stabili, fără a fi influențat de factori externi, circumstanțele săvârșirii infracțiunii.

Considerăm că în următoarea speță din practica judiciară judecătorul de instrucție a decis neîntemeiat admiterea parțială a demersului procurorului privind aplicarea arestului preventiv pe un termen de 30 zile în privința învinuitei atunci când s-a demonstrat fără echivoc că învinuita, fiind sub o altă măsură decât arestul preventiv, va comite în continuare infracțiunea.

Deși procurorul a susținut în cadrul ședinței de judecată că „[...] La domiciliul ei s-au efectuat anterior percheziții, nu a stopat activitatea ei în pofida faptului respectiv. Aceasta este acuzată de complicitate, starea de boală nu a împiedicat-o să comită fapte ilicite” [40], instanța a decis admiterea parțială a demersului și aplicarea arestului la domiciliu față de învinuită, pe un termen de 30 zile.

Instanța și-a argumentat poziția în felul următor: „În opinia instanței, la această etapă a procesului, prin aplicarea unei măsuri preventive mai puțin restrictive, cum este arestul la domiciliu, este posibilă asigurarea bunei desfășurări a procesului penal, această măsură poate să asigure echilibrul necesar între interesele publice și cele ale învinuitei. Restricțiile și obligațiile care pot fi impuse în acest caz sunt capabile să asigure prezența învinuitului la instanțele care îl vor cita, izolarea învinuitei de alți participanți la proces și să asigure posibilitatea acestuia de a-și exercita activitățile necesare în vederea asigurării traiului în continuare, iar organului de urmărire penală să îi permită să acumuleze probele respective în condiții de siguranță. În acest sens instanța a reținut drept utile procesului și circumstanțele care indică faptul că învinuita este bolnavă și are nevoie de tratament permanent” [40].

De notat că în cazul respectiv procurorul a anexat probe suficiente la demersul privind aplicarea măsurii preventive, care justifică necesitatea izolării învinuitei de societate, inclusiv rezultate ale măsurilor speciale de investigație – interceptarea comunicărilor, declarațiile a doi învinuiți care au comis fapta împreună cu învinuita T.D., iar organul de urmărire penală a reușit inclusiv să o documenteze pe învinuită după ce s-au efectuat percheziții la domiciliul acesteia într-o altă cauză penală, unde s-a demonstrat că indiferent de perchezițiile efectuate anterior, ultima a revenit în mediul infracțional imediat după percheziția efectuată. Toate aceste probe nu au putut convinge judecătorul de instrucție că învinuita își va continua activitatea infracțională dacă va fi plasată în arest la domiciliu.

În pofida acestor circumstanțe, partea apărării a contestat cu recurs încheierea judecătorului de instrucție, iar prin decizia Colegiului Penal al Curții de Apel Chișinău a fost admis recursul avocatului și casată încheierea Judecătoriei Chișinău (sediul Ciocana) din 20 februarie 2023. Curtea a pronunțat o hotărâre nouă prin care a aplicat învinuitei T.D. ca măsură preventivă liberarea provizorie sub control judiciar pe un termen de 30 de zile, cu eliberarea mandatului judecătoresc și cu impunerea obligațiilor prevăzute de art. 191 alin. (3) din Codul de procedură penală și anume: să nu părăsească localitatea unde își are domiciliul decât în condițiile stabilite de către judecătorul de instrucție sau, după caz, de către instanță; să comunice organului de urmărire penală sau, după caz, instanței de judecată orice schimbare de domiciliu; să se prezinte la organul de urmărire penală sau, după caz, la instanța de judecată ori de câte ori este citată; să ia legătura cu persoanele implicate în cauza penală; să nu săvârșească acțiuni de natură să împiedice aflarea adevărului în procesul penal; să predea pașaportul judecătorului de instrucție [24].

Prin urmare, apreciem că deciziile ambelor instanțe sunt neîntemeiate, atâta timp cât prin demersul privind aplicarea măsurii preventive – arestul preventiv, s-a demonstrat prin probe verosimile necesitatea izolării învinuitei de societate. Prima instanță nu și-a argumentat poziția sa prin intermediul probelor prezentate de către procuror, nu a făcut nici o aluzie în încheierea pronunțată, operând doar cu unele expresii generale și abstracte, fără a combate argumentele din demers.

4. Riscul că învinuitul sau inculpatul va cauza dezordini în masă

Acest risc, care nu în zadar este ultimul din cele patru riscuri fundamentale prevăzute atât de jurisprudența CtEDO cât și de cadrul normativ intern. Unul din factori fiind că acest risc poate fi pus la baza unei măsuri preventive privative de libertate atunci când învinuitul sau inculpatul este cercetat pentru infracțiuni ce atentează la securitatea statului și a ordinii publice (spre exemplu: actul terorist, luarea de ostatici, dezordini în masă, trădarea de patrie, spionajul, diversiunea etc.).

De aceea, acest risc este abordat doar atunci când există indici temeinici că persoana a fost cercetată penal pentru infracțiunile menționate mai sus, a făcut sau face parte dintr-o grupare criminală, există date susținute prin probe că persoana a desfășurat acțiuni de spionaj pe teritoriul statului etc.

Dezordinea publică este un criteriu destul de ambiguu din punct de vedere al manifestării sale sociale. Or, codul de procedură penală nu prevede o noțiune a dezordinii publice, care să includă explicația naturii dezordinii publice, nivelul sau pragul care urmează fi atins pentru a fi catalogată ca dezordine publică.

Orice infracțiune gravă, deosebit de gravă sau excepțional de gravă este susceptibilă să cauzeze anumite perturbări sociale. Acestea pot fi observate, de exemplu, pe rețelele de socializare și în mass-media, mai ales că rolul tehnologiilor informaționale avansează cu tempouri mari. În pofida acestui fapt, după cum s-a menționat, gravitatea infracțiunii în sine nu justifică arestul. Este important de menționat că Procuratura și sistemul judiciar nu sunt participanți la un concurs de popularitate, așa cum încearcă unii învinuiți și inculpați în cauze penale de rezonanță socială să descrie aceste instituții.

Pe de altă parte, satisfacerea publicului (din care face parte politicul, mass-media, organizațiile internaționale, formatorii de opinii etc.) nu reprezintă un motiv legal pentru aplicarea oricăror măsuri de constrângere. „Dezordinea publică”, în calitate de alternativă, vizează cauzele în care infracțiunea, în virtutea gravității sale, a deranjat publicul și eliberarea persoanei îi va face pe cetățeni să nu se simtă în siguranță și va reduce încrederea în autorități și în sentimentul de dreptate. De asemenea, este relevant dacă eliberarea persoanei ar putea cauza revolte și nesiguranță sau crearea grupurilor cu scop justițiar. Doar protejarea învinuitului de public nu constituie un motiv suficient pentru arest. Protecția asigurată de poliție nu poate avea forma arestului preventiv.

Pentru a demonstra existența unui astfel de risc, organul de urmărire penală va trebui să colecteze informația despre tendințele din societate, cum ar fi articolele din mass-media și declarațiile oamenilor direct afectați de infracțiune. Demonstrarea unui risc iminent al perturbării sociale cu referire la fapte concrete poate fi dificilă, dat fiind faptul că semnele unei astfel de posibilități ar putea fi mai puțin tangibile spre deosebire de cele legate de alte riscuri relevante.

Capitolul 3, cu titlul Practicile altor țări în domeniul asigurării executării măsurilor preventive privative de libertate, este dedicat studiului comparativ în domeniul asigurării de către organele statului a executării măsurilor preventive. În acest capitol se vor pune în evidență măsurile juridice luate de către alte state europene pentru a asigura fără impedimente măsura preventivă de către organele competente. Datorită faptului că supravegherea persoanelor arestate are legătură directă cu desfășurarea normală a procesului penal, se va examina și instituția monitorizării electronice în cazurile de arest la domiciliu, în coraport cu asigurarea măsurii de către organul de poliție.

Analizând legislația țărilor europene pe segmentul duratei arestului preventiv, este oportun de a menționa reglementările legislației procesual penale a României. În acest sens, art. 239 din Capitolul I, Secțiunea a 6-a din Codul de procedură penală al României, are următorul cuprins: „(1) În cursul judecății în primă instanță, durata totală a arestării preventive a inculpatului nu poate depăși un termen rezonabil și nu poate fi mai mare de jumătatea maximului special prevăzut de lege pentru infracțiunea care face obiectul sesizării instanței de judecată. În toate cazurile, durata arestării preventive în primă instanță nu poate depăși 5 ani. (2) Termenele prevăzute la alin. (1) curg de la data sesizării instanței de judecată, în cazul în care inculpatul se află în stare de arest preventiv, și, respectiv, de la data punerii în executare a măsurii, când față de acesta s-a dispus arestarea preventivă în procedura de cameră preliminară sau în cursul judecății sau în lipsă. (3) La expirarea termenelor prevăzute la alin. (1), instanța de judecată poate dispune luarea unei alte măsuri preventive, în condițiile legii” [21].

Din dispoziția articolului desprindem că legiuitorul român a prevăzut un termen rezonabil de a menține persoana în arest preventiv. Relevant este faptul că acest termen se răsfrânge doar asupra inculpatului, cu alte cuvinte, dacă dosarul se află pe rolul primei instanțe. Observăm că termenul arestului preventiv în cazul dat este legat în mod direct de sancțiunea pentru infracțiunea de a cărei săvârșire se învinuiește inculpatul.

Totodată, legiuitorul român, prin Ordonanța de urgență nr. 18 din 18.05.2016, a îngustat spectrul de infracțiuni pentru care se poate cere aplicarea arestului preventiv. Astfel, prin art. 223 alin. (2) din Codul de procedură penală, este reglementat că, „măsura arestării preventive a inculpatului poate fi luată și dacă din probe rezultă suspiciunea rezonabilă că acesta a săvârșit o infracțiune intenționată contra vieții, o infracțiune prin care s-a cauzat vătămarea corporală sau moartea unei persoane, o infracțiune contra securității naționale prevăzută de Codul penal și alte legi speciale, o infracțiune de trafic de droguri, de efectuare de operațiuni ilegale cu precursori sau cu alte produse susceptibile de a avea efecte psihoactive, o infracțiune privind nerespectarea regimului armelor, munițiilor, materialelor nucleare și al materiilor explozive, trafic și exploatarea persoanelor vulnerabile, acte de terorism, spălare a banilor, falsificare de monede, timbre sau de alte valori, șantaj, viol, lipsire de libertate în mod ilegal, evaziune fiscală, ultraj, ultraj judiciar, o infracțiune de corupție, o infracțiune săvârșită prin sisteme informatice sau mijloace de comunicare electronică [...]” [21].

Pentru celelalte tipuri de infracțiuni, legislația României a prevăzut posibilitatea aplicării arestului preventiv doar dacă pedeapsa închisorii este de cinci ani ori mai mare și în fiecare caz se evaluează gravitatea faptei, a modului și a circumstanțelor comiterii acesteia, a anturajului și a mediului din care persoana provine, a antecedentelor penale și a altor împrejurări ale acesteia, și se constată că privarea sa de libertate este necesară pentru înlăturarea unei stări de pericol pentru ordinea publică [21].

Politica procesual penală pe această dimensiune ni se pare foarte bine redată și lesne de aplicat în practică, iar separarea pe categorii a infracțiunilor pentru care se poate recurge la arestul preventiv fără nici o limită de pedeapsă, ar fi un exemplu oportun și pentru legiuitorul moldav.

Or, în legea penală a Republicii Moldova există un șir de infracțiuni, care, deși pot aduce un prejudiciu semnificativ părții vătămate, acestea fac parte din categoria infracțiunilor ușoare sau mai puțin grave, care împiedică aplicarea arestului. Ca exemplu ar putea servi unele infracțiuni economice din Capitolul X al Codului penal.

În dreptul comparat s-a iscat o abordare diferită a termenului „bănuială rezonabilă”, care, în cazul măsurilor de constrângere care prevăd arestul, este un element imperativ. Pornind de la legislația națională, la art. 43 din Codul de procedură penală este redată noțiunea termenului „bănuială rezonabilă”, care este percepută ca fiind „[...] suspiciune care rezultă din existența unor fapte și/sau informații care ar convinge un observator obiectiv că s-a comis ori se pregătește comiterea unei infracțiuni imputabile unei anumite ori anumitor persoane și că nu există alte fapte și/sau informații care înlătură caracterul penal al faptei ori dovedesc neimplicarea persoanei” [20].

Acest termen a fost inspirat din bogata practică a Curții Europene a Drepturilor Omului, care la art. 5, p. 1 c) al Convenției, prevede că în cazul privării de libertate a persoanei, o condiție sine qua non este existența bănuielii rezonabile precum că persoana a săvârșit o infracțiune. Termenul menționat este și o componentă de bază a privării de libertate, care se completează cu riscurile despre care vom vorbi în continuare.

Același articol al CEDO prevede că „[...] temeiurile bănuielii să fie justificate în mod obiectiv. De aceea, nu este suficient ca poliția sau organele de urmărire penală să bănuiască o persoană. Faptul că o bănuială subiectivă nu este suficientă, potrivit cerințelor art. 5, p. 1 c) al CEDO, presupune necesitatea existenței circumstanțelor de fapt care pot fi analizate în mod obiectiv de o persoană independentă, care nu are legătură cu cauza” [26].

Din acest punct de vedere, raționamentul Curții Europene a Drepturilor Omului trasează un șir de linii directorii referitor la bănuiala rezonabilă, care nu sunt în concordanță cu normele procesuale naționale la capitolul vizat.

Așadar, pe de-o parte, prin stipularea prezenței necesare a motivelor rezonabile de a presupune că persoana privată de libertate a comis o infracțiune, articolul 5 (1) (c) garantează temeinicia acestei măsuri și caracterul său nearbitrar. Pe de altă parte, în hotărârea *Murray v. Regatul Unit*, Curtea a subliniat că dacă sinceritatea și temeinicia unei bănuieli constituiau elementele indispensabile ale rezonabilității sale, această bănuială nu putea fi privită ca una rezonabilă decât cu condiția ca ea să fie bazată pe fapte sau informații, care ar stabili o legătură obiectivă între suspect și infracțiunea presupusă. Ar trebui deci să existe dovezi ale acțiunilor, documente sau date medicolegale, care ar implica în mod direct persoana vizată. În consecință, nici privațiunea de libertate nu se poate baza pe impresii, intuiție, o simplă asociere de idei sau de prejudecăți (etnice, religioase sau de altă natură), indiferent de valoarea lor, în calitate de indiciu al participării unei persoane la comiterea unei infracțiuni [15].

În țările europene, procedura arestării preventive este reglementată de codurile de procedură penală sau de legi speciale. După cum e și firesc, arestarea preventivă este recunoscută ca o măsură excepțională, guvernată de prezumția libertății, fiind susceptibilă de control judecătoresc și caracterizându-se prin termene limitate legal.

Sediul materiei arestului în sistemul norvegian se găsește în Codul de procedură penală al Norvegiei. Reglementările din cod sunt oarecum exhaustive și Curtea Supremă de Justiție stabilește, prin intermediul deciziilor sale în cauze concrete, reguli care servesc drept reglementări obligatorii pentru aplicarea uniformă a criteriilor de interpretare și aplicare a legii.

În sistemul norvegian reținerea se aplică în situația în care probabilitatea că persoana a săvârșit fapta corespunde criteriului „mai degrabă da, decât nu”, adică o probabilitate mai mare de 50 %. În lege este stipulată clar gravitatea infracțiunilor pentru care se poate aplica arestarea preventivă, criteriul fiind pedeapsa minimă legală. În funcție de infracțiunea urmărită, probele care justifică bănuiala pot fi diferite. De exemplu, în infracțiuni de viol declarațiile victimei pot, de regulă, servi ca temei de reținere având în vedere faptul că victima poartă răspundere pentru un denunț intenționat fals, și pot fi luate în considerație acțiunile victimei întreprinse după presupusul incident, consolidând sau nu declarațiile acesteia [25].

În Olanda, persoana poate fi reținută atunci când sunt suspiciuni rezonabile că a comis o infracțiune. De menționat că Olanda se numără printre puținele state europene unde nu există nici o limitare cu privire la gravitatea pedepsei. Arestările sunt efectuate în general de către poliție. Un suspect poate fi oprit pentru verificarea identității sau atunci când este prins în flagrant. Arestările non-flagrante necesită autorizarea în prealabil a procurorului. Unicul scop al reținerii este de a continua investigațiile în cazul comiterii unei infracțiuni. Necesitatea de efectua cercetări suplimentare pe caz este pusă ca condiție de prelungirea arestului, după primele șase ore de reținere.

Ca urmare a aflării în custodia poliției, menținerea detenției provizorii poate fi dispusă de către judecătorul de instrucție pentru o perioadă de maximum 14 zile, urmată de detenția provizorie printr-o dispoziție judecătorească pentru o perioadă maximă de 90 zile. În termen de 90 de zile trebuie să aibă loc prima ședință de judecată cu privire la fondul cauzei. Instanța de judecată poate suspenda procesul pentru o perioadă nedeterminată. În această perioadă, arestarea preventivă rămâne în vigoare până la 60 de zile după pronunțarea hotărârii [1, p. 5].

Este relevant de menționat că în legislația română supravegherea electronică a fost extinsă și pentru alte măsuri preventive, cum ar fi controlul judiciar și controlul judiciar pe cauțiune. Prin urmare, o asemenea prevedere este binevenită și are drept scop prevenirea eschivării învinuitului de la urmărirea penală sau a inculpatului de la judecarea cauzei.

Astfel, se observă că monitorizarea electronică a devenit în ultima perioadă un procedeu procesual mai des aplicabil în practică, în contextul în care această obligație a devenit una eficientă pentru unele categorii de figuranți, față de care nu este oportună aplicarea arestului preventiv.

Totuși, în cazul aplicării de către judecătorul de instrucție sau instanța de judecată a măsurilor preventive alternative arestului, asigurarea acestora se realizează de către organul de poliție din raza teritorială în care își are domiciliul învinuitul/ inculpatul. De remarcat că în practică nu se atestă o supraveghere riguroasă a măsurilor preventive alternative arestului din partea organului de poliție și, de aceea, există riscul ca persoanele supuse măsurilor neprivative de libertate să se eschiveze de la urmărirea penală sau judecarea cauzei în instanța de judecată.

Inclusiv din aceste considerente, monitorizarea electronică în cazul aplicării arestului la domiciliu este o obligație eficientă în raportul cu garanțiile consacrate în art. 25 din Constituția Republicii Moldova, care apără libertatea individuală și siguranța persoanei.

Prin aplicarea în mod prioritar a arestului la domiciliu cu supravegherea electronică a învinuitului/ inculpatului, atunci când această măsură este temeinic justificată, pot fi reliefate un șir de avantaje, spre exemplu: reducerea fenomenului de aplicare a arestului preventiv; scăderea populației din locurile de detenție provizorie; supravegherea eficientă a persoanelor față de care se aplică arestul la domiciliu; prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni (atunci când infracțiunea a fost săvârșită cu folosirea situației de serviciu); eficientizarea justiției penale în raport cu persoanele care comit infracțiuni ușoare sau mai puțin grave; asigurarea unui proces penal în termen rezonabil, datorită eliminării riscului eschivării învinuitului/ inculpatului de la organele de drept [29].

În virtutea celor analizate în prezentul demers științific, putem conchide că monitorizarea electronică este privită ca o măsură suplimentară de asigurare a respectării celorlalte restricții stabilite de art. 188 alin. (3) din Codul de procedură penală. De remarcat că această măsură are un impact pozitiv asupra întregului proces penal, însă reglementarea acesteia în legea procesual penală este una ambiguă în raport cu reglementarea prevăzută de legislația română. De aceea, la moment, se impune ajustarea cadrului normativ la capitolul supraveghere electronică, cu lărgirea sferei de aplicare și asupra altor măsuri preventive, cum ar fi liberarea provizorie sub control judiciar sau pe cauțiune.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

În rezultatul studiului efectuat putem ferm veni cu unele concluzii și recomandări, care cu siguranță vor contribui la îmbunătățirea practicii de aplicare, prelungire, încetare, revocare sau înlocuire a măsurilor preventive care implică arestul ca măsură excepțională, atât sub aspect doctrinar, cât și normativ. În același timp, conștientizăm faptul că instituția arestului preventiv poate suscita și alte studii, discuții, dezbateri, care nu au fost abordate în prezenta lucrare. De aceea, prezentul studiu va constitui și un punct de pornire pentru cercetătorii ce se vor încadra în nobila activitate științifică în domeniu – arestul preventiv.

În acest sens, făcând abstracție de cele examinate în prezenta teză de doctor, se prefigurează următoarele concluzii:

1. Constatăm că legislația în domeniu a fost marcată de o perioadă de tranziție în care măsurile preventive puteau fi dispuse cu o mai mare ușurință, fără a pune accentul pe prevederea unor garanții serioase suficiente împotriva arbitrariului și abuzurilor organelor statului, când astfel de garanții au fost introduse treptat, prin modificări legislative repetate, ca urmare a multiplelor condamnări ale Republicii Moldova de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului, până când s-a ajuns la conformarea cu standardele impuse de Curtea Europeană, pentru ca în prezent să se atragă atenția cu prioritate la garanții în favoarea individului, peste standardul CEDO.

Din acest punct de vedere, pentru soluționarea acestor carențe, se impune ca reglementarea instanței arestului în procesul penal și menținere a funcționalității și aplicabilității acestei instituții de drept procesual, cu o importanță deosebită în activitatea de îndeplinire a actului de justiție penală, să fie fundamentată pe o doctrină judiciară solidă din punct de vedere științific, cu obligația de a căuta să identifice, să explice și să conceapă soluții pentru problemele legate de punerea în aplicare a normelor procesual penale.

2. Problema supraaglomerării din locurile de deținere și problema condițiilor precare de detenție au devenit un obstacol serios în cadrul procesului penal în cazul aplicării măsurii preventive – arestul preventiv. Republica Moldova continuă să fie condamnată de către CtEDO în baza art. 3 din Convenție pe motivul condițiilor inumane de detenție. În acest sens, se impune orientarea la nivel de concept, conștiință juridică, metodică și tactică procesuală a organelor de urmărire penală, procurorilor și judecătorilor, de a pune în aplicare, în funcție de circumstanțe, regula impusă de practica CtEDO – cercetarea individului în libertate. Aici nu ne referim la eliberarea definitivă a persoanei, dar în mod prioritar la folosirea pe scară largă a arestului la domiciliu, liberarea provizorie sub control judiciar, liberarea provizorie pe cauțiune etc., ca alternative la arestul preventiv.

3. Promovarea în cadrul procesului penal a Directivelor UE pe domeniul supravegherii electronice în cadrul arestului la domiciliu. La momentul actual, supravegherea electronică nu este folosită atât de des în cadrul procesului penal, reieșind din mai mulți factori, cum ar fi: lipsa resurselor tehnice și deficiențele reglementării exprese în legislația procesual penală a mecanismului de aplicare, care până într-un final creează impedimente și interpretări de aplicare în practică. Astfel, pentru a înlătura aceste neclarități, este necesar de a introduce în codul de procedură penală reglementări cu privire la mecanismul de aplicare a monitorizării electronice, astfel încât această măsură complementară arestării la domiciliu să devină eficientă și aplicabilă cu prioritate în cadrul procesului. În același timp, este necesar de implementat instrucțiuni sau dispoziții la nivel instituțional în vederea familiarizării justițiarilor implicați în procesul de aplicare și prelungire a măsurilor preventive privative de libertate, astfel încât, în funcție de circumstanțele cazului, să verifice preponderent posibilitatea aplicării măsurii preventive – arestul la domiciliu, însoțită de supravegherea electronică a învinutului sau inculpatului.

Pornind de la importanța și impactul măsurilor preventive în contextul socio-politic actual din țara noastră, marcat tot mai des de arestarea preventivă și/sau condamnarea unor persoane importante din sfera publică, implicate în exercițiul autorității de stat, fie că vorbim de puterea legislativă, executivă sau judecătorească, constatăm că au fost și sunt în continuare inițiate diferite proiecte de modificare legislativă cu privire la astfel de măsuri.

În timp ce unele dintre aceste proiecte vizează înlăturarea unor erori sau scăpări ale legiuitorului sau punerea în concordanță a dispozițiilor legale aflate în contradicție care sunt total firești, altele vizează modificări de substanță ale condițiilor în care pot fi luate măsurile preventive, în sensul înăsprii acestora, fie cu scopul de a aduce un plus de garanții în favoarea individului, după cum se arată în expunerea de motive, fie cu un scop „ilic”, ascuns, care îngreunează activitatea organelor statului chemate să înfăptuiască actul de justiție.

Astfel, urmărind scopul de a îmbunătăți cadrul normativ existent în domeniul măsurilor preventive care includ arestul și pentru a elimina unele interpretări ce s-au iscat în practica judiciară, venim cu unele propuneri de *lege ferenda* la codul de procedură penală:

1. Dispoziția art. 186 alin. (4) din Codul de procedură penală este ambiguă și necesită a fi completată cu sintagma „...există probe noi...”, astfel încât după modificare să contureze următorul conținut: *Termenul arestului poate fi prelungit doar atunci când există probe noi sau alte măsuri preventive neprivative de libertate nu sunt suficiente pentru a înlătura riscurile care justifică aplicarea arestului preventiv și și-au păstrat actualitatea condițiile și criteriile stipulate la art. 175, 176 și 185.*

2. Asigurarea prezenței părților la examinarea demersului cu privire la aplicarea măsurii preventive, în mod exclusiv, îi revine procurorului, din interpretarea art. 308 alin. (4) din Codul de procedură penală. De aceea, se prezumă că la prelungirea măsurii preventive, asigurarea prezenței părților la ședința de judecată, atribuția de a cita părțile îi revine instanței, pe motiv că învinutul deja va avea statut de „persoană arestată”.

Respectiv, în atare circumstanțe se impune completarea art. 311 alin. (3) din Codul de procedură penală cu includerea sintagmei „...și învinutul”, astfel încât, după completare, norma dată să aibă următorul conținut: *Instanța care a adoptat încheierea,*

primind recursul, în termen de 24 de ore, îl trimite, cu anexarea copiilor certificate ale actelor care au fost examinate pentru adoptarea încheierii contestate, instanței de recurs, numind data de soluționare a recursului și informând despre aceasta procurorul, apărătorul și învinuitul. Instanța de recurs, primind recursul, solicită de la procuror și de la partea apărării copii certificate ale actelor ce confirmă sau infirmă necesitatea aplicării măsurii preventive respective sau a prelungirii duratei acesteia. După examinarea recursului, materialele acumulate se anexează la cauza penală respectivă.

3. Completarea art. 308 alin. (7) din Codul de procedură penală, cu propoziția: „Mandatul de arestare la domiciliu se expediază imediat spre executare organului de poliție din raza teritorială în care locuiește învinuitul”, astfel încât, după completare, aliniatul dat va avea următorul conținut: *În urma examinării demersului, judecătorul de instrucție sau, după caz, instanța de judecată adoptă o încheiere motivată privind admiterea sau respingerea demersului și, după caz, dispune aplicarea, prelungirea, revocarea sau înlocuirea, față de învinuit, a măsurii arestării preventive ori a arestării la domiciliu. Încheierea se înmânează procurorului și învinuitului. În baza încheierii, judecătorul de instrucție sau instanța de judecată emite un mandat de arestare, de prelungire, înlocuire sau de revocare a arestării preventive sau a arestării la domiciliu, care se înmânează (câte un exemplar) procurorului, învinuitului și administrației locului de deținere și care se execută imediat. **Mandatul de arestare la domiciliu se expediază imediat spre executare organului de poliție din raza teritorială în care își are domiciliul învinuitul.***

4. Modificarea art. 195 alin. (3) din Codul de procedură penală, care prevede „...și, în termen de până la cinci ore de la revocare, anunță judecătorul de instrucție care a aplicat sau, după caz, a prelungit măsura arestării preventive sau a arestării la domiciliu...”, cu extinderea termenului de informare a judecătorului de instrucție despre revocarea măsurii preventive, astfel încât aliniatul respectiv să aibă următorul cuprins: *Măsura preventivă sub formă de arestare preventivă, arestare la domiciliu, liberare provizorie sub control judiciar și liberare provizorie pe cauțiune se înlocuiește sau, după caz, se revocă de judecătorul de instrucție sau, după caz, de instanța de judecată. În cazul în care, la etapa de urmărire penală, până la transmiterea cauzei la instanța de judecată spre examinare, procurorul care conduce sau, după caz, efectuează urmărirea penală consideră că măsura arestării preventive sau arestării la domiciliu nu mai este justificată și temeiurile care au servit la aplicarea sau la prelungirea acesteia au decăzut, acesta revocă neîntârziat măsura arestării preventive sau arestării la domiciliu, punând în libertate persoana sau, după caz, aplicând, conform competenței sale, o altă măsură preventivă, și, în termen de până la 24 ore de la revocare, anunță judecătorul de instrucție care a aplicat sau, după caz, a prelungit măsura arestării preventive sau a arestării la domiciliu. În cazul în care termenul arestării a fost prelungit în condițiile art. 186 alin. (10¹), la dispunerea revocării urmează a fi informat și procurorul ierarhic superior sau, după caz, Procurorul General sau adjunctul lui.*

5. Reieșind din faptul că Codul de procedură penală nu prevede procedura de examinare a mandatelor de arest preventiv luate în lipsa învinuitului, se impune completarea codului de procedură penală cu art. 308¹ din Codul de procedură penală,

cu titlul „Examinarea demersurilor privind aplicarea arestării preventive în lipsa învinuitului”, care va avea următorul cuprins:

(1) *În termen de 48 de ore de la reținerea învinuitului în baza mandatului de arest, procurorul înaintează judecătorului de instrucție un demers prin care solicită aducerea la cunoștință a madatului. La demers se anexează materialele și probele care au fost puse la baza aplicării arestului preventiv.*

(2) *În rezultatul examinării demersului, judecătorul de instrucție, după ce aduce la cunoștință învinuitului, în prezența avocatului acestuia, motivele emiterii mandatului de arest în lipsă, drepturile și obligațiile, examinează cererile și demersurile, audiază concluziile procurorului și, în contextul probelor prezentate și al motivelor reținute la luarea măsurii, adoptă o încheiere motivată prin care confirmă arestarea preventivă și executarea mandatului ori, după caz, în condițiile prevăzute de lege, revocarea arestării preventive sau înlocuirea măsurii preventive, dacă nu este arestat în altă cauză.*

(3) *Încheierea judecătorului de instrucție se contestă în conformitate cu prevederile art. 311 din Codul de procedură penală, dacă nu a fost contestată după emiterea mandatului privind aplicarea arestului preventiv în lipsa învinuitului.*

6. În legislația procesual penală a Franței, arestul la domiciliu poate fi aplicat doar cu supravegherea electronică a persoanei. Astfel, acest mecanism deja se aplică și este prevăzut la art. 137 din Codul de procedură penală al Franței, care stipulează că „Orice persoană acuzată, presupusă nevinovată, rămâne liberă”.

Cu toate acestea, din cauza nevoilor anchetei sau ca măsură de securitate, ea poate fi supusă uneia sau mai multor obligații de control judiciar sau, dacă acestea se dovedesc insuficiente, poate fi plasată în arest la domiciliu cu supraveghere electronică.

În mod excepțional, dacă obligațiile de control judiciar sau arest la domiciliu cu supraveghere electronică nu permit atingerea acestor obiective, ea poate fi plasată în arest preventiv.

De aceea, preluarea unei asemenea prevederi în legislația procesuală a Republicii Moldova este una binevenită și va contribui la perfecționarea cadrului normativ. La fel, această ajustare va reduce din competențele organului de poliție, care, după cum am remarcat mai sus, nu au o eficacitate potrivită în cazul asigurării arestului la domiciliu.

În acest sens, pentru elucidarea acestor aspecte se impune completarea art. 188 alin. (1) din Codul de procedură penală, care la moment are următorul conținut: „Arestarea la domiciliu constă în izolarea învinuitului, inculpatului de societate în locuința acestuia, cu stabilirea anumitor restricții [...]”, astfel încât după completarea acestui aliniat norma respectivă să aibă următoarea reglementare: *Arestarea la domiciliu constă în izolarea învinuitului, inculpatului de societate în locuința acestuia, cu supravegherea electronică și stabilirea anumitor restricții.*

Într-o asemenea reglementare, supravegherea electronică va purta un caracter obligatoriu și va fi posibilă monitorizarea efectiv mai riguroasă a învinuitului sau inculpatului plasat în arest la domiciliu.

BIBLIOGRAFIE

1. BADRAJAN, I., *Unele temeieri și condiții ale aplicării măsurii de arest preventiv în dreptul procesual penal comparat*. În: *Legea și viața*. Chișinău: Academia Ștefan cel Mare a MAI al RM, 2020. p. 14-15. ISSN 1810-309X.
2. BÎRSAN, C., *Convenția Europeană a Drepturilor Omului (Comentariu pe articole)*. Ediția a 2-a. București: Editura C.H. Beck, 2010. 1887 p. ISBN 978-973-115-676-7.
3. Cauza BECCIEV contra Republicii Moldova, cererea nr. 9190/03. Hotărâre CtEDO din 04.10.2005, definitivă la 04.01.2006, Strasbourg, [citată 21.07.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-112622>.
4. Cauza BOICENCO contra Republicii Moldova, cererea nr. 41088/05. Hotărâre CtEDO din 11.06.2006, definitivă la 11.10.2006, Strasbourg, [citată 23.07.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-112613>.
5. Cauza CEBOTARI contra Republicii Moldova, cererea nr. 41578/05. Hotărâre CtEDO din 13.11.2007, definitivă la 13.02.2008, Strasbourg, [citată 23.07.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-127793>.
6. Cauza DANALACHI contra Republicii Moldova, cererea nr. 25664/09. Hotărâre CtEDO din 17.09.2013, definitivă la 17.12.2013, Strasbourg, [citată 23.07.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-140971>.
7. Cauza DAVID contra Republicii Moldova, cererea nr. 41578/05. Hotărâre CtEDO din 27.11.2007, definitivă la 27.02.2008, Strasbourg, [citată 23.07.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-127751>.
8. Cauza DENIS GRÎU contra Republicii Moldova. Cererea nr. 380161/18. Hotărârea CtEDO din 07.06.2022, Strasbourg, [citată: 10.10.2023]. Disponibil: <https://www.agentguvernamental.md/wp-content/uploads/2022/10/GR%C3%8EU-v.-Republica-Moldova-decizie-RO.pdf>.
9. Cauza GUȚU contra Republicii Moldova, cererea nr. 20289/02. Hotărâre CtEDO din 07.06.2007, definitivă la 07.09.2007, Strasbourg, [citată 23.07.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-112840>.
10. Cauza ILAȘCU și alții contra Republicii Moldova și Federației Ruse, cererea nr. 48787/99. Hotărâre CtEDO din 08.07.2004, Strasbourg, [citată 23.07.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-182666>.
11. Cauza LAVRECHOV contra Republicii Cehe. Cererea nr. 73957/01. Hotărârea CtEDO din 20.06.2013, definitivă la 20.09.2013, § 50, Strasbourg, [citată 26.06.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-120969>.
12. Cauza LITSCHAUER contra Republicii Moldova. Cererea nr. 25092/15. Hotărârea CtEDO din 13.11.2018, definitivă la 13.02.2019, § 28, Strasbourg, [citată: 02.10.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-187604>.
13. Cauza MOLDOVEANU contra Republicii Moldova. Cererea nr. 53660/15. Hotărârea CtEDO din 14.09.2021, definitivă la 14.12.2021, § 54-57 (Strasbourg) [citată: 01.10.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-211789>.
14. Cauza O.P. contra Republicii Moldova. Cererea nr. 33418/17. Hotărârea CtEDO din 26.10.2021, definitivă la 26.01.2022, § 32 (Strasbourg) [citată: 01.10.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-212690>.

15. Cauza ROBERT MURRAY contra Regatului Unit. Cererea nr. 28045/02. Hotărârea CtEDO din 03.02.2009, definitivă la 03.05.2009. Strasbourg, [citată 26.06.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-91094>.
16. Cauza SMIRNOVA contra Federației Ruse. Cererea nr. 46133/99 și nr. 48183/99. Hotărârea CtEDO din 24.07.2003, definitivă la 24.10.2003, Strasbourg, [citată 26.06.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-61262>.
17. Cauza ȘARBAN contra Republicii Moldova. Cererea nr. 3456/05. Hotărârea CtEDO din 04.10.2005, definitivă la 04.01.2006 § 95-96, Strasbourg, [citată 26.06.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112623>.
18. Cauza TRIPĂDUȘ contra Republicii Moldova, cererea nr. 34382/07. Hotărârea CtEDO din 22.04.2014, definitivă la 22.07.2014, Strasbourg, [citată 23.07.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-142462>.
19. Cauza VARGA contra României, cererea nr. 73957/01. Hotărârea CtEDO din 01.04.2008, definitivă la 01.07.2008, § 37, Strasbourg, [citată: 26.06.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-123847>.
20. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova* nr.122 din 14.03.2003. În Monitorul Oficial nr. 248-251 din 05.11.2003.
21. *Codul de procedură penală al României* nr.135 din 01.07.2010. În: Monitorul Oficial al României nr. 486 din 15.07.2010. [citată 29.06.2022]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/120609>.
22. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale din 04.11.1950, ratificată prin Hotărârea Parlamentului R. Moldova nr. 1298-XIII din 24.07.1997, în Drepturile omului, Acte legislative internaționale și regionale, Chișinău: Epigraf, 2005.
23. DANILEȚ, C., *Arestarea – îndrumar pentru practicieni*. Chișinău: Cartier, 2013, 12 p. ISBN 978-9975-79-820-4.
24. Decizia Colegiului Penal al Curții de Apel Chișinău din 02 martie 2023. Dosarul nr. 14r-139/23.
25. DOLEA, I., *Arestarea preventivă în Republica Moldova și în țările europene. Cercetare comparativă*. Chișinău: Cartier, 2014. 136 p., ISBN 978-9975-79-953-9.
26. DOLEA, I., ș.a. *Arestarea preventivă în Republica Moldova și în țările europene. Cercetare comparativă*. Ediția I-a. București: Cartier, 2014. 126 p. ISBN 978-9975-79-951-5.
27. DOLEA, I., ș.a. *Măsurile de detenție preventive și alternativele acestora (Cercetare empirică)*. Chișinău 2021: Editura: Tipografia „Print-Caro”, 2021. 219 p. IBSN 978-9975-56-869-2.
28. EPURE, G., *Problematika prelungirii arestului în cadrul procesului penal*. În: *Legea și viața*, 2020, nr. 2 (S. Ed. Sp.), pp. 38-39. ISSN 2587-4365. [citată 29.06.2022]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/156376.
29. EPURE, G., *Monitorizarea electronică în contextul aplicării măsurilor preventive*. În: *Legea și Viața*. Chișinău: Academia Ștefan cel Mare a MAI al RM, 2022, nr. 1 (S), pp. 51-53. ISSN 2587-4365. [citată 29.06.2022]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/156240.

30. FOCȘNEANU, E., *Legea Fundamentală pentru Republica Federală Germană 23 mai 1949*. București: Editura: All Educational S.A., 1998. 160 p. ISBN 973-9392-04-0.
31. FÜHLING, A., ș.a. *Măsurile alternative pentru arestarea preventivă. O analiză empirică și teoretică a cadrului legal în domeniu*. Chișinău: Editura Cartier, 86 p. ISBN 978-9975-86-083-3.
32. Ghid privind articolul 5 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, *Dreptul la libertate și siguranță. (Actualizat la 31.12.2021)*. [citat 02.02.2022]. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_5_ROM.pdf.
33. GRIBINCEA, V., GOINIC, D. *Republica Moldova la Curtea Europeană a Drepturilor Omului în anul 2023, Notă analitică ianuarie 2024*. [citat 29.06.2024]. Disponibil: https://crjm.org/wp-content/uploads/2024/01/NA-Republica-Moldova-la-CtEDO-in-anul-2023_RO.pdf.
34. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 3 din 23.02.2016 de admisibilitate a sesizării nr. 7g/2016, *privind excepția de neconstituționalitate a alineatelor (3), (5), (8) și (9) ale articolului 186 din Codul de procedură penală (termenul arestului preventiv)*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 49-54.
35. Încheierea Judecătoriai Chișinău (sediul Buiucani) din 09 august 2022. Dosarul nr. 1-1299/2022.
36. Încheierea Judecătoriai Chișinău (sediul Ciocana) din 07 septembrie 2022. Dosarul nr. 17-344/2022.
37. Încheierea Judecătoriai Chișinău (sediul Ciocana) din 11 martie 2023. Dosarul nr. 14-165/23.
38. Încheierea Judecătoriai Chișinău (sediul Ciocana) din 20 februarie 2023. Dosarul nr. 14-93/2023.
39. Încheierea Judecătoriai Chișinău (sediul Ciocana) din 20 februarie 2023. Dosarul nr. 14-94/2023.
40. Încheierea Judecătoriai Chișinău (sediul Ciocana) nr. 17-130/2023 din 02 mai 2023.
41. *Legea cu privire la asistența juridică internațională în materia penală nr. 371 din 01.12.2003*. În Monitorul Oficial nr. 14-17 din 02.02.2006.
42. LUPAȘCU, D., *Noul cod de procedură penală și legislație conexasă*. București: Editura Universul Juridic, 2016. 768 p. ISBN 978-606-673-892-7.
43. OSOIANU, T., ORÎNDAȘ, V., *Procedură penală*. Chișinău: Tipografia Orhei, 2004. 256 p. ISBN: 9975-9835-5-3.
44. *Recomandarea Comitetului de Miniștri CM/Rec(2014)4 către statele membre, privind monitorizarea electronică* (Adoptată de Comitetul de Miniștri pe 19 februarie 2014, la a 1192-a ședință a Miniștrilor Adjuncți). [citat 27.11.2022]. Disponibil: <https://rm.coe.int/16806f4085>.
45. SVANIDZE, E., *Raport asupra cercetării privind aplicarea arestării preventive în Republica Moldova*. Chișinău: Tipografia Centrală, 276 p. ISBN 978-9975-3397-3-5.

LISTA LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE ALE AUTORULUI PUBLICATE LA TEMA TEZEI:

Articole în reviste științifice naționale și internaționale

- EPURE G. *Revocarea, înlocuirea și încetarea a măsurilor preventive privative de libertate*. CZU: 343.12. Chișinău: Revista Institutului Național al Justiției, NR. 1 (64), 2023, p. 31-36. (60 p.). ISSN 1857-2405. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/31-36_39.pdfM.
- EPURE G., BALAN E. *Asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în timpul desfășurării manifestărilor cu caracter în masă*. În: Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI RM: Științe juridice, 2016, nr. XVI (1), pp. 69-73. ISSN 1857-0976. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/92081.
- EPURE G. *Problematika prelungirii arestului în cadrul procesului penal*. În: Legea și Viața, 2020, nr. 2 (S. Ed. Sp.), pp. 38-39. ISSN 2587-4365. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/156376.
- EPURE G. *Monitorizarea electronică în contextul aplicării măsurilor preventive*. În: Legea și Viața, 2022, nr. 1 (S), pp. 51-53. ISSN 2587-4365. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/156240.
- EPURE G. *Necesitatea aplicării arestului preventiv în cadrul investigării infracțiunilor cucaracter transfrontalier*. În: Criminalitatea transfrontalieră și transnațională: tendințe și forme actuale de manifestare, probleme de prevenire și combatere, 26 iunie 2018, Chișinău., pp. 311-315. ISBN 978-9975-121-48-4. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/92139.
- ODAGIU I., EPURE G. *Rolul poliției în asigurarea executării arestului la domiciliu*. În: Prevenirea și combaterea criminalității: probleme, soluții și perspective. Ed. 5, 18 mai 2023, Chișinău: 2023, Ediția 5, pp. 23-28. ISSN 2587-4365. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/185363.
- EPURE G. *Monitorizarea electronică în contextul aplicării măsurilor preventive*. În: Legea și Viața, 2022, nr. 1(S), pp. 51-53. ISSN 2587 - 4365. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/156240.
- ODAGIU I., EPURE G., *Recursul împotriva deciziilor de aplicare sau de prelungire a arestului preventiv*. În: Drept și litigii în UE și în statele candidate. Vol 8 No 4 (2024), 28.03.2024, Galați: 2024, pp. 55-62. ISSN 2602-1463. Disponibil: <http://www.across-journal.com/index.php/across/article/view/230/219>.
- ODAGIU I., EPURE G. *Temeiurile aplicării arestului preventiv în procesul penal*. În: Materialele Conferinței științifice naționale din 09 noiembrie 2023, cu genericul Codul de procedură penală al Republicii Moldova – 20 de ani de la intrarea în vigoare, Chișinău: 2023, pp. 22-34. ISBN 978-9975-170-09-3. Disponibil: https://academy.police.md/wp-content/uploads/2024/01/Materialele_conferintei_Codul_procedura_penala_RM-20_ani_bloc.pdf.

Articole/ teze în lucrările conferințelor:

- Conferința științifică cu participare internațională cu genericul „Criminalitatea transfrontalieră și transnațională”: Chișinău, Moldova, 26 iunie 2018, raportul științific cu titlul: „Necesitatea aplicării arestului preventiv în cadrul investigării infracțiunilor cu caracter transfrontalier”.
- Conferința științifică inter-universitară cu participare internațională cu genericul „Prevenirea și combaterea criminalității – probleme, soluții și perspective”, Chișinău, Moldova, ediția a V-a, 18 mai 2023, raportul științific cu titlul: „Rolul poliției în asigurarea executării arestului la domiciliu”.
- Conferința științifică națională cu genericul „Codul de procedură penală al Republicii Moldova – 20 de ani de la intrarea în vigoare”. Chișinău, Moldova, 09 noiembrie 2023, raportul științific cu titlul: „Temeiurile aplicării arestului preventiv în procesul penal”.

ADNOTARE

Ghennadi Epure, Arestul în procesul penal.

Teză de doctor în drept. Chișinău 2024.

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări bibliografice din 141 titluri, 150 pagini de text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 8 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: *arest preventiv, arest la domiciliu, monitorizare electronică, revocare, înlocuire, încetare de drept a măsurii preventive, demers, încheiere, recurs.*

Scopul lucrării constă în examinarea teoretico-practică a măsurilor preventive care includ arestul, în vederea elucidării reglementărilor interpretative și dificultăților practice în procesul de aplicare și prelungire a măsurilor preventive privative de libertate, precum și înaintarea unor recomandări de ordin științifico-practic și propuneri de *lege ferenda* de perfectare a cadrului normativ național.

Obiectivele cercetării. Constau în fundamentarea cercetărilor pe analiza comparativă a instituției arestului prin prisma legislației altor state europene, pentru a nuanța unele reglementări explicite și previzibile, care s-au dovedit a fi funcționale din punct de vedere aplicativ. Fapt ce determină autorul la formularea propunerilor de *lege ferenda*, îmbunătățirea cadrului normativ existent, dar și formularea unor opinii cu caracter practic în vederea elucidării interpretărilor extensive în rândul justițiarilor și justițiabililor.

Noutatea și originalitatea științifică. Studiul reprezintă o cercetare complexă a instituției „arestului” în cadrul procesului penal, din optica teoretico-practică, cu aducerea în prim plan a hotărârilor Curții Constituționale a Republicii Moldova, jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, hotărârilor instanțelor naționale, dar și a elementelor de drept comparat. Fuzionarea acestor aspecte, abordări și raționamente a scos în evidență un șir de imperfecțiuni ale cadrului normativ existent legate de aplicarea, prelungirea, revocarea, înlocuirea, încetarea și contestarea măsurilor preventive privative de libertate. Analiza efectuată a permis formularea unui șir de recomandări cu scopul de a evita practica judiciară periculoasă care se folosește în ultima perioadă la capitoul dat și uniformizarea unei practici bune, raliată la standardele actelor normative internaționale și naționale, ce nu va afecta drepturile și libertățile participanților la procesul penal.

Problema științifică consistă în formularea unor concepte argumentate, bazate pe cazuri practice, în coroborare cu cadrul normativ existent, în vederea îmbunătățirii acestuia cu norme procesuale noi, cum ar fi: art. 308¹ din Codul de procedură penală – „Examinarea demersurilor privind aplicarea arestării preventive în lipsa învinutului”; completarea art. 188 alin. (1) din Codul de procedură penală, cu introducerea obligatorie a supravegherii electronice în cazul arestului la domiciliu etc.

Semnificația teoretică. Prin faptul că studiul este bine sistematizat și documentat cu utilizarea unui număr mare de hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului, dar și a cazurilor din practica judecătorească a Republicii Moldova, ce a permis reflectarea practicii neuniforme, imperfecțiunea cadrului normativ și propunerea unor soluții argumentate de soluționare a curenților legislative și practice.

Valoarea aplicativă constă în fuzionarea cazurilor practice, cazuisticii CtEDO și a cadrului normativ în vigoare, în vederea oferirii unor recomandări justificate în procesul de aplicare a măsurilor preventive privative de libertate, în procesul penal.

Implementarea rezultatelor științifice. Constatările și concluziile studiului pot fi utilizate în procesul de instruire a studenților instituțiilor de învățământ, audiențelor din cadrul Institutului Național al Justiției și de participanții la procesul penal, atât de partea acuzării, cât și din partea apărării, implicați în procesul măsurilor preventive, care includ arestul. Recomandările de ordin practic vor ajuta la aplicarea corectă și uniformă a normelor procesuale. Propunerile de *lege ferenda* vor contribui la ajustarea cadrului normativ procesual penal în domeniul măsurilor preventive privative de libertate.

ANNOTATION

Ghennadi Epure, *Detention in Criminal Proceedings*. Doctoral Thesis in Law. Chisinau, 2024.

Thesis structure: introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography with 141 titles, 150 pages of main text. The obtained results are published in eight scientific papers.

Keywords: *pretrial detention, house arrest, electronic monitoring, revocation, replacement, cessation of the preventive measure, procedural step, ruling, appeal.*

The aim of the thesis is to theoretically and practically examine preventive measures including detention, aiming to clarify interpretative regulations and practical difficulties in the application and extension of liberty-depriving preventive measures. It also seeks to propose scientific and practical recommendations and legislative proposals to improve the national normative framework.

Research objectives focus on a comparative analysis of detention as an institution in the legislation of other European states, to emphasise explicit and predictable regulations proven to be functional in application. This drives the author to formulate legislative proposals, enhance the existing normative framework and offer practical opinions to clarify extensive interpretations among legal professionals and litigants.

The scientific novelty and originality lie in the comprehensive study of detention within criminal proceedings, considering both theoretical and practical aspects, highlighting decisions from the Constitutional Court of Moldova, jurisprudence of the European Court of Human Rights, national court rulings, and elements of comparative law. This scrutiny revealed imperfections in the existing normative framework concerning the application, extension, revocation, replacement, cessation and contestation of liberty-depriving preventive measures. The analysis led to a series of recommendations aimed at avoiding dangerous judicial practices and standardizing good practices aligned with international and national normative standards, without affecting the rights and freedoms of participants in criminal proceedings.

The scientific problem involves formulating reasoned concepts based on practical cases and in correlation with the existing normative framework to improve new procedural norms, such as Article 308¹ of the Criminal Procedure Code – ‘Examination of Procedures regarding the Application of Preventive Detention in the Absence of the Accused’; supplementing Article 188 paragraph (1) of the Criminal Procedure Code with the mandatory introduction of electronic monitoring in cases of house arrest, etc.

The theoretical significance: The study is well-structured and documented, utilizing a large number of judgments from the European Court of Human Rights and cases from the judicial practice of the Republic of Moldova. This facilitated the reflection of inconsistent practices, imperfections in the normative framework, and proposing reasoned solutions to address legislative and practical shortcomings.

The practical value consists of merging practical cases, European Court of Human Rights case law, and the current normative framework to provide justified recommendations in the application of liberty-depriving preventive measures in criminal proceedings.

The implementation of scientific results: The findings and conclusions of the study can be used in the training process of students in educational institutions, trainees at the National Institute of Justice, and participants in criminal proceedings, both on the prosecution and defense sides, involved in preventive measures including detention. Practical recommendations will assist in the correct and uniform application of procedural norms. Proposals of *lex ferenda* will contribute to adjusting the procedural normative framework in the field of liberty-depriving preventive measures in criminal proceedings.

АННОТАЦИЯ

Геннади Епуре. Арест в уголовном процессе. Диссертация доктора права. Кишинев, 2024

Структура диссертации: введение, три главы, общие выводы и рекомендации библиография из 141 названий, 150 страниц основного текста. Полученные результаты опубликованы в 8 научных статьях.

Ключевые слова: *превентивный арест, домашний арест, электронный мониторинг, отзыв, замена, прямое прекращение превентивной меры, ходатайство, заключение, апелляция.*

Цель работы состоит в теоретико-практическом рассмотрении превентивных мер, которые включают арест, с целью выяснения толковательных правил и практических трудностей в процессе применения и продления превентивных мер, лишения свободы, а также представления научно-практических рекомендаций и предложений по совершенствованию национальной нормативно-правовой базы.

Задачи работы: сосредоточение в ходе исследований на сравнительном анализе учреждения ареста через призму законодательства других европейских государств, чтобы выявить некоторые явные и предсказуемые правила, которые оказались функциональными с точки зрения применения. Факт, который побуждает автора к формулированию предложений закона *de lege ferenda*, улучшению существующей нормативной базы, а также формулированию практических взглядов с целью разъяснения обширных интерпретаций среди судей и судей.

Научная новизна и оригинальность исследования. Исследование представляет собой сложное исследование Института „ареста” в рамках уголовного процесса, с теоретико-практической точки зрения, выдвигая на первый план решения Конституционного суда Республики Молдова, практику Европейского суда по правам человека, решения национальных судов, а также элементы сравнительного правоведения. Оперирование этими аспектами, подходами и рассуждениями позволило выявить ряд несовершенств существующей нормативно-правовой базы, связанной с применением, продлением, отменой, заменой, прекращением и констатацией мер пресечения в виде лишения свободы. Проведенный анализ позволил сформулировать ряд рекомендаций с целью избежать опасной судебной практики, сложившейся в последнее время в данной сфере, и стандартизировать надлежащую практику, соответствующую стандартам международных и национальных нормативных актов, которая не будет затрагивать права и свободы участников уголовного процесса.

Решённая научная проблема заключается в формулировании аргументированных сенцептов, основанных на практических случаях, в сочетании с существующими нормативными рамками с целью улучшения его новые процессуальные нормы, такие как: ст. 308¹ Уголовно – процессуального кодекса - „*рассмотрение ходатайств о применении превентивного ареста при отсутствии обвиняемого*”; заполнение ст. 188 пункт. (1) Уголовно-процессуального кодекса, с обязательным введением электронного надзора в случае домашнего ареста и т. д.

Теоретическая значимость. То, что исследование хорошо систематизировано и документировано с использованием большого количества постановлений Европейского суда по правам человека, а также дел из судебной практики Республики Молдова, позволило отразить неравномерность практики, несовершенство нормативной базы и предложить аргументированные решения законодательных и практических недостатков.

Практическое значение исследования заключается в объединении практических дел, прецедентов Европейского Суда по правам человека и действующей нормативной базы с целью выработки обоснованных рекомендаций в процессе применения мер пресечения в виде заключения под стражу в уголовном процессе.

Внедрение научных результатов. Результаты и выводы исследования могут быть использованы в учебном процессе при подготовке студентов образовательных учреждений, аудиторов Национального института правосудия и участников уголовного процесса, как со стороны обвинения, так и со стороны защиты, вовлеченных в процесс применения мер пресечения, к которым относится арест. Практические рекомендации помогут обеспечить правильное и единообразное применение процессуальных норм. Предложения по закону будут способствовать корректировке уголовно-процессуальной законодательной базы в сфере досудебных мер пресечения в виде заключения под стражу.

EPURE Ghennadi

ARESTUL ÎN PROCESUL PENAL

Rezumatul tezei de doctor în drept

Specialitatea 554.03 – Drept procesual penal

Aprobat spre tipar: 07.11.2024
Hârtie ofset. Tipar digital
Coli de tipar: 2,4

Formatul hârtiei: A4
Tiraj: 50 ex.
Comanda nr. 172

Tipografia PRINT-CARO
m. Chisinău, str. Columna, 170
printcaro@gmail.com
tel. 069124696